

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

**Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра правоохоронної діяльності**

Онищук І. І.

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

**Методичні вказівки для підготовки до
семінарських (практичних) занять здобувачів
вищої освіти денної форми навчання**

**Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма «Правоохоронна діяльність»
Спеціальність К9 Правоохоронна діяльність
Галузь знань К Безпека та оборона**

м. Івано-Франківськ – 2025

Затверджено на засіданні кафедри правоохоронної діяльності (протокол №1 від 26 серпня 2025 року)

Рецензенти:

Медицький Ігор Богданович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної діяльності Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Сворак Степан Дмитрович, доктор юридичних наук, доктор історичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Онищук І. І. Методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять здобувачів вищої освіти денної форми навчання за освітньо-професійною програмою **«Правоохоронна діяльність»** з навчальної дисципліни **«Міжнародне гуманітарне право»**. Івано-Франківськ: Навчально-науковий юридичний інститут Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2025. 74 с.

Методичні вказівки розроблені на основі Навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти (кваліфікація: бакалавр права) з галузі знань 26 Цивільна безпека спеціальності К9 Правоохоронна діяльність Освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність», затвердженої Вченою радою Карпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначені для підготовки до семінарських (практичних) занять з навчальної дисципліни дисципліни «Міжнародне гуманітарне право».

Подано загальні й методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять, питання й практичні завдання, перелік рекомендованої літератури.

Методичні вказівки призначені для здобувачів вищої освіти, науковців і викладачів.

© Онищук І. І., 2025

© Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2025

ВСТУП

Міжнародне гуманітарне право (далі – МГП) представляє собою окрему галузь міжнародного права, що регулює поведінку воюючих під час збройних конфліктів, встановлюючи обмеження і заборони певних методів і засобів ведення військових дій та різні форми захисту осіб, – як учасників, так і неучасників конфліктів.

МГП є вибірковою дисципліною, яка дозволить здобувачам ознайомитися з основами системи міжнародно-правових норм і принципів, що застосовуються під час збройних конфліктів і встановлюють права і обов'язки суб'єктів міжнародного права щодо заборони чи обмеження певних засобів і методів ведення військової боротьби, забезпечення захисту жертв конфлікту та визначають відповідальність за порушення цих норм.

В основі МГП лежить принцип гуманності, що вимагає обмежувати військове насильство обсягом, необхідним для досягнення цілі конфлікту – ослабленні воєнного потенціалу супротивника, через що воюючі повинні уникати непотрібних страждань і зайвих ушкоджень та розрізняти військові і цивільні об'єкти.

МГП є «правом у війні» (*jus in bello*), тобто галуззю, що регулює поведінку воюючих у вже розпочатому конфлікті, її норми слід відрізняти від норм іншої галузі – права миру і безпеки, які забороняють агресію та регламентують застосування сили з метою безпеки (*jus contra bellum / jus ad bellum*).

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Модуль I. Теоретичні засади та сфера дії міжнародного гуманітарного права.

Модуль II. Інституційні механізми та забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета навчальної дисципліни – надати здобувачам вищої освіти знання про історичний розвиток, основні поняття і правову основу МГП; усвідомлення ними взаємозв'язку та відмінностей між МГП та іншими галузями міжнародного права; засвоєння методів кваліфікації і класифікації збройних конфліктів та відокремлення їх від ситуацій насильства (масових заворушень/терактів), а також визначення застосовних до них правових режимів; отримання ґрунтовних знань

щодо принципів МГП, обмежень і заборон щодо засобів (зброя) і методів (військова тактика) ведення війни, режиму окупації і захисту осіб, що не беруть або припинили брати участь у збройній боротьбі.

Головною ціллю курсу є формування в здобувачів навичок аналізу нормативно-правових актів, судових рішень, доктринальних положень та застосування їх до конкретних ситуацій, що виникають в ході збройних конфліктів.

Завдання: отримання знань здобувачами про основні концепції МГП; отримання навичок кваліфікації збройних конфліктів та відрізнення їх від суміжних ситуацій; отримання знань про заборонену зброю і тактику ведення війни, правовий режим окупації, правовий режим захисту осіб, що не беруть або припинили брати участь у збройних конфліктах; отримання знань про статус і принципи діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста; ознайомлення з правовими зобов'язаннями України в сфері МГП, основними нормами щодо притягнення до відповідальності за порушення норм МГП та пов'язану з цим діяльність міжнародних кримінальних судів; формування вмінь та навиків практичного застосування норм міжнародних договорів, звичаїв, судових рішень, академічних праць у сфері МГП; формування навиків визначення порушень норм МГП в тій чи іншій практичній ситуації та здатності для самостійного опанування проблематики дисципліни.

Навчальна дисципліна спрямована на формування ґрунтованої, різнобічно розвиненої особистості, здатної використовувати весь спектр набутих компетентностей для досягнення успіху в конкурентному середовищі. Компетенції, набуті в процесі вивчення дисципліни, підвищать конкурентоспроможність молодих спеціалістів на ринку праці.

В результаті вивчення навчальної дисципліни очікується, що здобувачі здобудуть:

Інтегральна компетентність (ІК):

Здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері правоохоронної діяльності.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово

ЗК4. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології

ЗК5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями

ЗК6. Усвідомлення рівних можливостей та тендерних проблем

ЗК7. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації

ЗК8. Здатність приймати обґрунтовані рішення

ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні

ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

ЗК12. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності

Спеціальні (професійні, предметні) компетентності (СК):

СК1. Усвідомлення функцій держави у сфері правоохоронної діяльності, способів та механізмів реалізації цих функцій

СК2. Здатність здійснювати нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства у сфері правоохоронної діяльності

СК3. Здатність до критичного мислення та системного аналізу правових явищ

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати правову інформацію з різних джерел

СК5. Здатність визначати придатні для юридичного аналізу факти, систематизувати одержані результати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, формулювати аргументовані висновки та рекомендації

СК6. Здатність у межах своєї компетенції забезпечувати законність та правопорядок, безпеку особи та суспільства, протидіяти нелегальній (незаконній) міграції, тероризму та торгівлі людьми, незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів

СК7. Здатність у межах своєї компетенції ефективно забезпечувати публічну (громадську) безпеку та порядок, у тому числі під час масових правопорушень, запобігати та протидіяти домашньому насильству

СК8. Здатність ефективно застосовувати сучасну техніку та інформаційні технології, використовувати технічні засоби, спеціалізовані інформаційно-пошукові системи, бази та банки даних, а також відповідне програмне забезпечення для захисту прав і свобод людини, власності, суспільних відносин від протиправних посягань

СК9. Здатність надавати правоохоронні послуги

СК10. Здатність до аналізу та оцінки причин, умов та факторів, що впливають на вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень

СК11. Здатність визначати особу правопорушника, аналізувати кількісні та якісні показники злочинності

СК12. Здатність забезпечувати відповідно до посадових обов'язків охорону об'єктів державної власності, державну охорону органів державної влади України та безпеку взятих під захист осіб, охорону фізичних осіб та об'єктів приватної і комунальної власності

СК16. Здатність забезпечувати кібербезпеку, економічну та інформаційну безпеку держави, об'єктів критичної інфраструктури

СК17. Здатність забезпечувати охорону державної таємниці та працювати з носіями інформації з обмеженим доступом

СК18. Здатність вживати заходів з метою запобігання, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення правопорушення

СК19. Здатність здійснювати взаємодію з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони, у тому числі при усуненні потенційних та реальних загроз державному суверенітету та територіальній цілісності держави

ЗМІСТ

Програма навчальної дисципліни

Загальні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять

Методичні вказівки для здобувачів денної форми навчання

Змістовий модуль I. Теоретичні засади та сфера дії міжнародного гуманітарного права

Тема 1. Міжнародне гуманітарне право: поняття, джерела та принципи

Тема 2. Міжнародне гуманітарне право і міжнародне право прав людини в системі міжнародного права, принципи їх взаємодії

Тема 3. Сфера дії міжнародного гуманітарного права

Тема 4. Правовий статус окремих категорій осіб у міжнародному гуманітарному праві

Змістовий модуль II. Інституційні механізми та забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права

Тема 5. Роль Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця у розвитку міжнародного гуманітарного права

Тема 6. Міжнародно-правовий захист жертв війни

Тема 7. Міжнародно-правове регулювання ведення збройних конфліктів

Тема 8. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права

Тема 9. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль I.

Теоретичні засади та сфера дії міжнародного гуманітарного права

Тема 1. Міжнародне гуманітарне право: поняття, джерела та принципи

У межах теми розглядаються поняття, сутність та основні завдання міжнародного гуманітарного права, його співвідношення з іншими галузями міжнародного права. Аналізуються джерела міжнародного гуманітарного права, зокрема міжнародні договори, міжнародний звичай та загальні принципи права. Особлива увага приділяється основним принципам міжнародного гуманітарного права: гуманності, розмежуванню між комбатантами і цивільним населенням, обмеженню засобів і методів ведення війни, принципам пропорційності та недискримінації. Також висвітлюється значення міжнародного гуманітарного права у сучасній системі міжнародних відносин.

Тема 2. Міжнародне гуманітарне право і міжнародне право прав людини в системі міжнародного права, принципи їх взаємодії

Тема присвячена з'ясуванню місця міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини в системі міжнародного права, їх спільним рисам і відмінностям. Розглядаються основні сфери регулювання кожної з цих галузей, специфіка їх застосування у мирний та воєнний час. Висвітлюються питання взаємодії міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини, зокрема принципи доповнюваності, пріоритетності та взаємного впливу. Акцентується увага на ролі міжнародних організацій та механізмів контролю у забезпеченні дотримання норм обох правових систем.

Тема 3. Сфера дії міжнародного гуманітарного права

У темі розглядаються межі застосування міжнародного гуманітарного права, зокрема його поширення на міжнародні та неміжнародні збройні конфлікти. Аналізуються критерії відмежування збройного конфлікту від внутрішніх заворушень та інших форм насильства. Висвітлюється часовий і територіальний вимір дії норм міжнародного гуманітарного права, а також умови, за яких його положення набувають чинності. Окремо розглядається коло суб'єктів, на яких поширюється дія цих норм, та питання універсальності міжнародного гуманітарного права.

Тема 4. Правовий статус окремих категорій осіб у міжнародному гуманітарному праві

Тема присвячена визначенню правового статусу різних категорій осіб у міжнародному гуманітарному праві. Розглядаються права та обов'язки комбатантів і некомбатантів, а також особливості правового становища цивільного населення під час збройних конфліктів. Аналізується правовий режим військовополонених, поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії. Окрема увага приділяється захисту жінок, дітей, біженців та переміщених осіб як найбільш уразливих категорій. Розкривається механізм забезпечення гарантій дотримання їхніх прав та міжнародно-правові обмеження щодо поводження з такими особами.

Змістовий модуль II.

Інституційні механізми та забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права

Тема 5. Роль Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця у розвитку міжнародного гуманітарного права

У темі висвітлюється становлення та діяльність Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця як ключового інституту у сфері розвитку та реалізації норм міжнародного гуманітарного права. Розглядається структура руху, зокрема роль Міжнародного комітету Червоного Хреста, національних товариств та Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Аналізується участь цих організацій у кодифікації та вдосконаленні норм гуманітарного права, їхня діяльність із захисту жертв збройних конфліктів та надання гуманітарної допомоги. Особлива увага приділяється принципам гуманності, нейтральності, неупередженості та незалежності, які визначають характер діяльності руху.

Тема 6. Міжнародно-правовий захист жертв війни

У темі розглядається система міжнародно-правових норм, спрямованих на забезпечення захисту осіб, які стали жертвами збройних конфліктів. Аналізується зміст Женевських конвенцій та Додаткових протоколів щодо правового становища поранених, хворих, військовополонених та цивільного населення. Висвітлюються спеціальні гарантії для найбільш уразливих категорій осіб — жінок, дітей, біженців та переміщених осіб. Значна увага приділяється забороні жорстокого поводження, колективних покарань, депортацій і репресій. Розкриваються механізми міжнародного контролю та нагляду за дотриманням норм гуманітарного права, а також роль міжнародних організацій у забезпеченні захисту жертв війни.

Тема 7. Міжнародно-правове регулювання ведення збройних конфліктів

Тема присвячена аналізу міжнародно-правових норм, що встановлюють правила ведення збройних конфліктів. Розглядаються обмеження у виборі засобів і методів ведення війни, зокрема заборона зброї масового ураження, використання отруйних речовин, засобів, що завдають надмірних страждань або мають невибіркову дію. Аналізується принцип розмежування між комбатантами і цивільним населенням, дотримання принципу пропорційності під час воєнних дій, заборона нападів на об'єкти, що мають цивільний характер. Окрема увага приділяється правовому режиму нейтралітету та міжнародно-правовим обмеженням щодо окупації територій.

Тема 8. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права

Тема присвячена висвітленню процесу імплементации норм міжнародного гуманітарного права у національні правові системи. Розглядаються основні механізми та інструменти, за допомогою яких держави забезпечують виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами. Аналізуються законодавчі, адміністративні, освітні та судові заходи, спрямовані на запобігання порушенням та притягнення винних до відповідальності. Окрему увагу приділено ролі міжнародних організацій, зокрема Міжнародного Комітету Червоного Хреста, у моніторингу та сприянні впровадженню норм МГП. Розглядається досвід України щодо адаптації внутрішнього законодавства до вимог міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту.

Тема 9. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права

Тема присвячена розгляду юридичної відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права. Аналізуються види міжнародно-правової відповідальності — як індивідуальної, так і державної — за вчинення воєнних злочинів, серйозних порушень Женевських конвенцій та інших актів МГП. Розглядаються механізми переслідування винних осіб, зокрема через діяльність міжнародних кримінальних судів і трибуналів, а також реалізація принципу універсальної юрисдикції. Окрема увага приділяється кваліфікації злочинів, відповідальності командирів, а також ролі національних судів у притягненні до відповідальності.

ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичні заняття слугують здобувачам вищої освіти з метою якнайкраще засвоїти матеріал навчальної дисципліни «Міжнародне гуманітарне право». Практичні заняття відбуватимуться у формі обговорення найбільш спірних і проблемних питань, а також шляхом виконання завдань практичного характеру (наприклад, аналізу норм права). Для успішної підготовки до цих занять рекомендовано:

1) мати зошит з конспектами лекцій. У ньому потрібно виконати завдання, які й обговорюватимуться на практичних заняттях;

2) вписувати в зошити основні терміни – і наукові, і зафіксовані в чинних та у тих, що втратили чинність, нормативно-правових актах; аналізувати ці поняття;

3) використовувати рекомендовану літературу, а також інші джерела, не наведені в списку рекомендованих до вивчення;

4) самостійно визначити спірні для юридичної науки і практики ознаки понять, сформульовані вченими або ті, які містяться в чинних нормативно-правових актах, виявляти прогалини та колізії в правовому регулюванні;

5) фіксувати питання, що викликають труднощі.

У процесі практичних занять рекомендовано: аналізувати відповіді інших здобувачів вищої освіти, вказувати на спірні моменти в їхньому виступі; відстоювати власну думку з конкретного питання; доповнювати виступи колег з обговорення певної проблеми. На семінарське заняття може бути підготовлено наукове повідомлення, тематика яких дається у методичних вказівках, але не обмежує у виборі інших обговорюваних тем повідомлень.

Готуючись до практичних занять, здобувачам вищої освіти потрібно вивчити бібліотечні фонди для виявлення нових джерел наукового характеру у сфері міжнародного гуманітарного права.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Змістовий модуль I. Теоретичні засади та сфера дії міжнародного гуманітарного права

Тема 1. Міжнародне гуманітарне право: поняття, джерела та принципи (2 год.)

У межах теми передбачається розкрити сутність міжнародного гуманітарного права (МГП) як галузі міжнародного публічного права, що регламентує правила ведення збройних конфліктів з метою обмеження їхніх наслідків для осіб, які не беруть або припинили брати участь у бойових діях. Необхідно з'ясувати зміст поняття МГП, його цілі, завдання, функції та відмінність від суміжних галузей, зокрема міжнародного права прав людини.

Особливу увагу слід приділити аналізу джерел МГП: основних міжнародно-правових документів, включаючи Женевські конвенції 1949 року, Додаткові протоколи до них, Гаазькі конвенції, інші міжнародні договори та звичаєві норми. Важливо охарактеризувати роль рішень міжнародних судових органів, а також актів організацій, таких як Міжнародний комітет Червоного Хреста.

Крім того, необхідно охопити основоположні принципи МГП: принципи гуманності, розрізнення (між комбатантами та некомбатантами), пропорційності, заборони завдання зайвих страждань тощо. Варто проаналізувати їх зміст, значення та практичне застосування під час збройних конфліктів.

Таким чином, опрацювання теми має забезпечити розуміння нормативно-правової бази МГП, його ключових концептів, структури та принципів функціонування як ефективного механізму захисту жертв війни.

Питання до обговорення:

1. Поняття міжнародного гуманітарного права.
2. Основні функції: захист жертв війни та обмеження засобів і методів ведення війни.
3. Відмінність МГП від міжнародного права прав людини та від права збройних конфліктів.

4. Джерела міжнародного гуманітарного права.
5. Основні принципи міжнародного гуманітарного права.
6. Сучасні виклики та проблеми у сфері МГП.

Термінологічне завдання: *Міжнародне гуманітарне право (МГП); збройний конфлікт (міжнародний і неміжнародний); Женевські конвенції (1949 року); Додаткові протоколи до Женевських конвенцій; Гаазькі конвенції; звичаєве міжнародне право; Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ); принцип гуманності; принцип розрізнення; принцип пропорційності; принцип воєнної необхідності; принцип обмеження засобів і методів ведення війни; комбатанти; некомбатанти; Військові об'єкти; Цивільне населення; Воєнні злочини; Міжнародний кримінальний суд (МКС); притягнення до відповідальності за порушення МГП; право збройних конфліктів (jus in bello); право війни; Заборона жорстокого поводження; Міжнародне публічне право; моніторинг дотримання МГП; розслідування воєнних злочинів.*

Контрольні запитання:

1. У чому полягає сутність та основне призначення міжнародного гуманітарного права?
2. Чим МГП відрізняється від міжнародного права прав людини?
3. Які типи збройних конфліктів регулюються нормами МГП?
4. У чому відмінність між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами?
5. Які документи є основними джерелами міжнародного гуманітарного права?
6. Яке значення мають Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи?
7. Яку роль відіграє звичаєве право в системі МГП?
8. Як виявляються звичаєві норми та як вони застосовуються на практиці?
9. Які принципи лежать в основі МГП?
10. Як принципи розрізнення, пропорційності та гуманності реалізуються під час ведення воєнних дій?

11. Яке значення має Міжнародний комітет Червоного Хреста в реалізації МГП?

12. Які повноваження має ця організація під час збройних конфліктів?

13. Які наслідки порушення норм міжнародного гуманітарного права?

Які механізми притягнення до відповідальності існують на міжнародному рівні?

14. Чи достатньо ефективним є сучасне міжнародне гуманітарне право у запобіганні воєнним злочинам?

Які виклики постають перед МГП у ХХІ столітті?

15. Чи можуть принципи МГП обмежувати право держави на самооборону?

16. Як забезпечити баланс між воєнною необхідністю та гуманністю?

17. Як МГП застосовується в умовах сучасних гібридних або технологічних конфліктів (кібервійни, використання безпілотників тощо)?

Практичне завдання:

Тести з вибором однієї правильної відповіді:

1. Що є основною метою Міжнародного гуманітарного права?

- А) регулювати торгівлю між державами;
- б) захищати права людини у мирний час;
- в) обмежувати наслідки збройних конфліктів для осіб, які не беруть участь у бойових діях;
- г) визначати територіальні кордони держав

2. До основних джерел Міжнародного гуманітарного права не належить:

- а) Женевські конвенції;
- б) Гаазькі конвенції;
- в) Резолюції Генеральної Асамблеї ООН;
- г) звичаєве міжнародне право.

3. Який принцип МГП забороняє нанесення надмірної шкоди цивільному населенню під час воєнних дій?

- А) принцип гуманності;

- б) принцип пропорційності;
- в) принцип розрізнення;
- г) принцип воєнної необхідності.

4. Хто є основним міжнародним органом, що сприяє реалізації Міжнародного гуманітарного права?

- А) Організація Об'єднаних Націй (ООН);
- б) Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ);
- в) НАТО;
- г) Європейський Союз.

5. Що з наведеного є неміжнародним збройним конфліктом?

- А) війна між двома державами;
- б) внутрішня громадянська війна;
- в) колоніальна війна;
- г) конфлікт між державою та міжнародною організацією.

6. Принцип, який зобов'язує відрізняти комбатантів від некомбатантів, називається:

- а) принцип гуманності;
- б) принцип пропорційності;
- в) принцип розрізнення;
- г) принцип обмеження.

Тести з вибором кількох правильних відповідей:

1. Які з наведених документів є основними джерелами Міжнародного гуманітарного права?

- а) Женевські конвенції;
- б) Резолюції Ради Безпеки ООН;
- в) Додаткові протоколи до Женевських конвенцій;
- г) Гаазькі конвенції.

2. До принципів Міжнародного гуманітарного права належать:

- а) принцип розрізнення;
- б) принцип військової агресії;
- в) принцип пропорційності;
- г) принцип гуманності.

3. В яких випадках застосовується Міжнародне гуманітарне право?

- а) під час збройних конфліктів між державами;
- б) під час мирних переговорів між країнами;
- в) під час внутрішніх збройних конфліктів;
- г) під час природних катастроф.

4. Які з наступних осіб вважаються некомбатантами відповідно до МГП?

- а) цивільне населення;
- б) медичний персонал;
- в) солдати на фронті;
- г) військовополонені.

Методичне завдання:

1. Аналіз джерел міжнародного гуманітарного права
Визначте основні джерела Міжнародного гуманітарного права, охарактеризуйте їх види (договірні, звичаєві тощо) та наведіть приклади ключових документів. Проаналізуйте роль Міжнародного комітету Червоного Хреста у розвитку та впровадженні МГП.

2. Розкриття основних принципів Міжнародного гуманітарного права

Опишіть і проілюструйте на прикладах принципи гуманності, розрізнення, пропорційності, воєнної необхідності та обмеження засобів ведення війни. Поясніть їх значення для захисту цивільного населення та комбатантів у збройних конфліктах.

3. Класифікація збройних конфліктів за МГП

Визначте відмінності між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами. Наведіть приклади кожного виду. Обґрунтуйте, як застосовуються норми МГП у різних типах конфліктів.

4. Вивчення відповідальності за порушення Міжнародного гуманітарного права

Розгляньте поняття воєнних злочинів і механізми притягнення до відповідальності за їх скоєння. Проаналізуйте роль Міжнародного кримінального суду у переслідуванні порушників норм МГП. Наведіть приклади резонансних справ.

Література:

1. Гаазька конвенція про закони і звичаї війни на суходолі (Конвенція IV) та додаток до неї : Положення про закони і звичаї війни на суходолі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text
2. Грушко М. В. Міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права, професора О. В. Бігняка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 136 с.
3. Грушко М.В. Джерела міжнародного гуманітарного права та внутрішньодержавного права. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 12. С. 55–68.
4. Грушко М.В. Інститут воєнного полону в міжнародному праві: від «мононорм» до правових норм. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2017. № 11. С. 161–168.
5. Грушко М.В. Становлення та специфіка міжнародноправового режиму військовополонених : монографія. Одеса : Фенікс, 2016. 284 с.
6. Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов. МККК, 2011. 1144 с.
7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 1977
8. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру (Протокол II) 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text
9. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 року, що стосується прийняття додаткової розпізнавальної емблеми (Протокол III) 2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text Рекомендовані джерела: 1. Герасимчук М.В. Еволюція норм міжнародного гуманітарного права щодо захисту цивільного населення. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_34096
10. Застосування норм міжнародного гуманітарного права в національній судовій практиці : Методичний посібник для проведення одноденних тренінгів / упоряд.: М. Єлігулашвілі, Д. Свиридова, О. Семенюк, Т. Фулей. Київ : УГСПЛ, 2020.
11. Звичасві норми міжнародного гуманітарного права / Т-во Червон. Хреста України, Фонд підтримки фундам. дослідж. Одеса :

Фенікс, 2018. 39 с. 8. Зміцнення поваги до міжнародного гуманітарного права: посібник для народних депутатів України. МКЧХ, 2017. 100 с.

12. Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року (Женевська конвенція IV 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

13. Конвенція про поводження з військовополоненими 1949 року (Женевська конвенція III 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

14. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 року (Женевська конвенція I 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text

15. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі 1949 року (Женевська конвенція II 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text

16. Міжнародне гуманітарне право : посібник для юриста / М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель ; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини; Фенікс, 2016–2017. 145 с.

17. Репецький В.М. Міжнародне гуманітарне право : підручник / В.М. Репецький, В.М. Лисик. К. : Знання, 2007. 467 с.

18. Dörmann, Knut. The legal situation of unlawful/unprivileged combatants. URL: <http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/iwpList553/88140B29D25A47EFC1256D0B0046F105> 25. Dworkin, Anthony. “New Light on the CIA’s Secret Detention Program”. URL: <http://www.crimesofwar.org/onnews/news-cia3.html>

19. Forsythe D. The International Committee of the Red Cross and humanitarian assistance - A policy analysis. - International Review of the Red Cross - 1996, No. 314, pp. 512-531. URL: <http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/html/57JNAV>. 27. Gardam J. The Contribution of the International Court of Justice to International Humanitarian Law. - Leiden Journal of International Law - 2001, Volume 14, Issue 02, P. 349.

20. Gasser H. The protection of journalists engaged in dangerous professional missions. URL: <http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/html/review-1983-p3>.

Тема 2. Міжнародне гуманітарне право і міжнародне право прав людини в системі міжнародного права, принципи їх взаємодії (2 год.)

У рамках цієї теми необхідно детально дослідити співвідношення та взаємодію двох важливих галузей міжнародного права — міжнародного гуманітарного права (МГП) та міжнародного права прав людини (МППЛ). Студенти повинні зрозуміти місце обох правових систем у загальній структурі міжнародного права, проаналізувати їх історичне походження, нормативно-правову базу, а також принципи застосування.

Особливу увагу слід приділити:

- Визначенню понять міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини, їх сферам застосування (воєнний та мирний час), а також ключовим відмінностям і подібностям.
- Розгляду основних джерел обох правових систем, зокрема Женевських конвенцій, Гаазьких конвенцій, Універсальної декларації прав людини, міжнародних договорів та звичаєвого права.
- Аналізу принципів взаємодії та доповнюваності МГП та МППЛ, зокрема механізмів, які забезпечують захист прав людини під час збройних конфліктів, а також питань пріоритетності застосування норм у конкретних ситуаціях.
- Оцінці ролі міжнародних організацій (ООН, Міжнародний комітет Червоного Хреста, міжнародні судові інстанції) у забезпеченні виконання норм МГП і МППЛ, їх повноваженнях та механізмах контролю.
- Вивченню практичних аспектів — прикладів із сучасної міжнародної практики, проблемних питань імплементації норм, а також викликів у взаємодії цих двох галузей права у сучасних умовах.

Загалом, тема має сприяти формуванню комплексного розуміння студентами, як міжнародне гуманітарне право і міжнародне право прав людини співіснують у системі міжнародного права, взаємодіють, доповнюють одне одного, та які принципи лежать в основі їх застосування для ефективного захисту людини в умовах збройних конфліктів і мирного часу.

Питання до обговорення:

1. Визначення МГП та МППЛ, їх місце в системі міжнародного права.
2. Історичний розвиток МГП та МППЛ.
3. Основні джерела МГП і МППЛ.
4. Принципи взаємодії МГП і МППЛ.
5. Практичні приклади застосування норм МГП і МППЛ.
6. Механізми захисту та міжнародні органи.

Термінологічне завдання: *Міжнародне гуманітарне право; Міжнародне право прав людини; система міжнародного права; джерела міжнародного гуманітарного права; джерела міжнародного права прав людини; принципи взаємодії; збройний конфлікт; права людини; гуманність; міжнародні організації; доповнюваність норм; механізми захисту; Женевські конвенції; Універсальна декларація прав людини; Міжнародний комітет червоного хреста; Міжнародний кримінальний суд.*

Контрольні запитання:

1. Які основні відмінності та спільні риси між міжнародним гуманітарним правом і міжнародним правом прав людини?
2. У чому полягає специфіка сфер застосування МГП та МППЛ?
3. Як міжнародне гуманітарне право і міжнародне право прав людини взаємодіють під час збройних конфліктів?
4. Чи є випадки, коли норми МГП і МППЛ можуть суперечити одна одній? Як вирішуються такі конфлікти?
5. Чи можуть норми міжнародного права прав людини застосовуватися у мирний час і у воєнний? Наведіть приклади практичного застосування.
6. Які норми МГП є імперативними і не можуть бути обмежені навіть у випадках воєнного стану?
7. Яким чином міжнародне право прав людини доповнює або розширює захист людини, встановлений міжнародним гуманітарним правом?
8. Які міжнародні органи відповідають за захист прав людини та забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права?

9. Яку роль відіграє Міжнародний комітет Червоного Хреста у реалізації та контролі дотримання МГП?

10. Як міжнародні судові інстанції (Міжнародний кримінальний суд, Європейський суд з прав людини) взаємодіють у питаннях порушень МГП і МППЛ?

11. Які принципи взаємодії МГП і МППЛ можна виділити як ключові для сучасного міжнародного права?

12. Які виклики виникають у застосуванні норм МГП і МППЛ у сучасних асиметричних конфліктах?

13. Як національні правові системи імплементують норми МГП і МППЛ, та які проблеми виникають при цьому?

14. Чому важливо знати принципи взаємодії МГП і МППЛ для практичної діяльності юристів, військових та правозахисників?

15. Як застосування норм МГП і МППЛ впливає на захист прав цивільного населення під час збройних конфліктів?

Практичне завдання:

Тести з вибором однієї правильної відповіді:

1. Яка основна сфера застосування міжнародного гуманітарного права?

- а) мирний час;
- б) збройні конфлікти;
- в) міжнародна торгівля;
- г) дипломатичні відносини.

2. Який міжнародний документ є базовим для міжнародного права прав людини?

- а) Женевські конвенції;
- б) Універсальна декларація прав людини;
- в) Гаазькі конвенції;
- г) Резолюції Ради Безпеки ООН.

3. Хто є основним міжнародним органом, що відповідає за дотримання норм міжнародного гуманітарного права?

- а) Рада Безпеки ООН;
- б) Міжнародний комітет Червоного Хреста;
- в) Міжнародний кримінальний суд;

г) Міжнародна організація праці.

4. Який принцип характеризує взаємодію МГП і МППЛ?

- а) виключення застосування норм МППЛ під час війни;
- б) доповнюваність і паралельність застосування;
- в) пріоритетність МППЛ у будь-яких обставинах;
- г) повна ідентичність норм.

5. У якому випадку застосовуються норми міжнародного права прав людини?

- а) тільки під час збройних конфліктів;
- б) лише у мирний час;
- в) у мирний час та у збройних конфліктах;
- г) лише за згодою держав.

6. Який з наведених міжнародних судів має юрисдикцію розглядати справи про воєнні злочини?

- а) Європейський суд з прав людини;
- б) Міжнародний кримінальний суд;
- в) Міжнародний суд ООН;
- г) Суд ООН з морського права.

Тести з вибором кількох правильних відповідей:

1. Які принципи взаємодії характерні для міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини?

- а) доповнюваність;
- б) взаємозамінність;
- в) застосування за контекстом;
- г) абсолютний пріоритет МГП.

2. Які документи належать до джерел міжнародного гуманітарного права?

- а) Женевські конвенції 1949 року;
- б) Універсальна декларація прав людини;
- в) Додаткові протоколи до Женевських конвенцій;
- г) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права.

3. Які організації займаються захистом прав людини та забезпеченням дотримання МГП?

- а) Міжнародний комітет Червоного Хреста;
- б) Рада з прав людини ООН;
- в) ВООЗ;
- г) Міжнародний кримінальний суд.

4. У яких сферах застосовується міжнародне право прав людини?

- а) мирний час;
- б) збройні конфлікти;
- в) внутрішні справи держав;
- г) морське право.

Методичне завдання:

1. Порівняйте поняття, цілі та сферу застосування міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини.

Завдання: Ознайомтесь із текстами статей 3 і 4 Четвертої Женевської конвенції 1949 року, а також з Універсальною декларацією прав людини (статті 3, 5, 9). Визначте основні цілі кожної правової системи, сферу їх застосування та хто є їх суб'єктами захисту.

Питання для аналізу:

- Які обмеження містить МГП стосовно учасників збройних конфліктів?
- Які права гарантує МППЛ кожній людині незалежно від обставин?
- У чому полягає різниця в сферах застосування цих норм?

2. Проаналізуйте принципи взаємодії МГП і МППЛ із прикладами із сучасної практики міжнародних відносин.

Завдання: Вивчіть статтю 27 Віденської конвенції про право міжнародних договорів (1969) щодо застосування норм, а також коментарі до Принципу 25 Міжнародного комітету Червоного Хреста (ICRC) про взаємодію МГП і МППЛ. Проаналізуйте випадки збройних конфліктів (наприклад, у Сирії або Україні), де застосування МГП і МППЛ взаємодіє.

Питання для аналізу:

- Як міжнародні організації та суди поєднують норми обох систем у розгляді конкретних випадків?
- Наведіть приклади, коли норми МППЛ доповнюють або розширюють захист, гарантований МГП.

3. Дослідіть основні джерела міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини, охарактеризуйте їх відмінності.

Завдання: Проаналізуйте тексти Женевських конвенцій 1949 року та їх Додаткових протоколів, а також Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966). Складіть таблицю, у якій буде вказано типи джерел, їх юридичну силу, сферу застосування, суб'єктів регулювання.

Питання для аналізу:

- Які джерела є імперативними (jus cogens)?
- Як відрізняється обов'язковість цих норм для держав?
- Яке місце мають звичаєве право і судова практика у формуванні цих галузей?

4. Оцініть роль міжнародних організацій у захисті прав людини та забезпеченні дотримання норм МГП.

Завдання: Вивчіть мандат і функції Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ), Ради з прав людини ООН, Міжнародного кримінального суду (МКС). На прикладі їх останніх звітів та рішень опишіть їх вплив на імплементацію МГП та МППЛ.

Питання для аналізу:

- Які механізми контролю та моніторингу вони застосовують?
- Як вони впливають на розслідування воєнних злочинів та порушень прав людини?
- Які існують проблеми і виклики у їх роботі?

Література:

Нормативна база:

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

2. Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права / передм. Т.Р. Короткий, Є.В. Лук'яненко; вступ. стаття М.М. Гнатівський. Одеса : Фенікс, 2017. 40 с.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

4. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text

5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

6. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 року (Женевська конвенція I 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text

7. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил 26 на морі 1949 року (Женевська конвенція II 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text

8. Конвенція про поводження з військовополоненими 1949 року (Женевська конвенція III 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

9. Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року (Женевська конвенція IV 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

10. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

11. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III) 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text

Рекомендовані джерела:

1. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2019. URL: https://helsinki.org.ua/wpcontent/uploads/2020/04/Prev_Posibnyk_MGB_A4-4.pdf

2. Гнатівський М.М. Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні: застосування судами норм міжнародного гуманітарного права та стандартів захисту прав людини. Кімонікс Інтернешнл Інк. 2017. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Report_Respect-for-HR-in-Conflict_Gnatovsky_UKR.pdf

3. Коваль Д.О. Міжнародне гуманітарне право в контексті міжнародного права прав людини. Наукові записки НаУКМА. 2016. Том 181. Юридичні науки. С. 144–146.

4. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право : загальний курс. МКЧХ, 2020. 396 с. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2021/0>
5. Салієнко О.О. Співвідношення прав людини та міжнародного гуманітарного права. Альманах міжнародного права. 2020. Випуск 23. С. 178–185. URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v23/23.pdf>
6. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. пос. Київ : Видавництво «ФОП Голембовська О.О.», 2018. 208 с.
7. The Handbook of International Humanitarian Law (4th Edition), edited by Dieter Fleck. Oxford University Press. 2021. 754 p.
8. Chetail V. The contribution of the International Court of Justice to international humanitarian law. International Review of Red Cross. Vol. 85, No. 850. 2003. P. 235–269.
9. International Humanitarian Law and Human Rights Law Relevant to Siege Warfare. Prepared by United Nation Human Rights Office of the High Commissioner. January 2017. URL: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/sieges_legal_note_-_final_-_en_1.pdf
10. Sassòli M. International Humanitarian Law: Rules, Controversies, and Solutions to Problems Arising in Warfare. Edward Elgar, Cheltenham. 2019. 720 p.
11. Stewart, James G. “Towards a single definition of armed conflict in international humanitarian law: A critique of internationalized armed conflict”, I.R.R.C. - 2003, No. 850. URL: <http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/html/5PYAXX>
12. Watkin, Kenneth. Combatants, unprivileged belligerents and conflicts in the 21st century. URL: <http://www.ihlresearch.org/ihl/pdfs/Session2.pdf>
13. Zegveld L. Remedies for victims of violations of international humanitarian law. - International Review of the Red Cross - 2003, No 851, pp. 497-528. URL: [http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/5SRELT/\\$File/irrc_851_Zegveld.pdf](http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/5SRELT/$File/irrc_851_Zegveld.pdf)

Тема 3. Сфера дії міжнародного гуманітарного права (2 год.)

У межах теми «Сфера дії міжнародного гуманітарного права» необхідно з'ясувати зміст і значення цього поняття, а також його місце у системі міжнародного права. Слід розглянути особливості просторової,

часової та особової дії МГП, визначити межі його застосування під час міжнародних та неміжнародних збройних конфліктів.

Важливо проаналізувати категорії осіб, на яких поширюється дія норм МГП: комбатантів, цивільних осіб, військовополонених, найманців, медичного та духовного персоналу, журналістів, представників гуманітарних організацій. Необхідно також з'ясувати специфіку надання спеціального захисту цим особам та порядок його реалізації.

Окремо варто розглянути співвідношення міжнародного гуманітарного права з міжнародним правом прав людини та міжнародним кримінальним правом, з'ясувати відмінності у сфері дії цих галузей і водночас їхні точки перетину.

Слід проаналізувати проблеми імплементації норм МГП у національне законодавство, визначити сучасні виклики для України в умовах збройної агресії, а також розглянути приклади застосування гуманітарного права у сучасних міжнародних і внутрішніх конфліктах.

Таким чином, під час опрацювання теми необхідно:

- з'ясувати поняття, межі та особливості сфери дії МГП;
- розглянути види дії МГП (просторову, часову, особову) та категорії захищених осіб;
- проаналізувати механізми застосування МГП у міжнародних і неміжнародних збройних конфліктах;
- оцінити практичні проблеми його реалізації у сучасних умовах та в національному законодавстві.

Питання до обговорення:

1. Види дії МГП: просторова, часова та особова.
2. Міжнародні та неміжнародні збройні конфлікти: критерії розмежування та застосування МГП.
3. Суб'єкти, на яких поширюється дія МГП: комбатанти, цивільні особи, найманці, військовополонені.
4. Категорії осіб, що користуються спеціальним захистом (медичний персонал, капелани, журналісти, гуманітарні працівники).
5. Взаємозв'язок міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права.
6. Питання застосування МГП до гібридних конфліктів, тероризму та кібервоєн.

Термінологічне завдання: *сфера дії міжнародного гуманітарного права; просторове застосування МГП; часова дія МГП; особова дія МГП; комбатанти; цивільні особи; найманці; військовополонені; міжнародний збройний конфлікт; неміжнародний збройний конфлікт; законні та незаконні комбатанти; нейтральні держави; захищені особи; принцип гуманності; міжнародне право прав людини; міжнародне кримінальне право.*

Контрольні запитання:

1. Що таке сфера дії міжнародного гуманітарного права та чому вона має комплексний характер?
2. У чому полягає універсальний характер дії МГП і які існують його обмеження?
3. Чому важливо визначати момент початку та завершення дії норм МГП?
4. Як МГП застосовується у міжнародних і неміжнародних збройних конфліктах?
5. Які категорії осіб підпадають під особовий захист МГП?
6. Хто такі комбатанти, цивільні особи, військовополонені, найманці та які їхні правові статуси?
7. Які категорії осіб користуються спеціальним захистом (журналісти, медики, капелани, гуманітарні працівники)?
8. Як співвідносяться МГП і міжнародне право прав людини?
9. У чому полягає зв'язок між МГП та міжнародним кримінальним правом?
10. Чому неможливо повністю відокремити дію МГП від національного законодавства?
11. Які проблеми виникають при імплементації норм МГП у правову систему України?
12. Як міжнародні трибунали та Міжнародний кримінальний суд сприяють тлумаченню сфери дії МГП?
13. Які існують приклади сучасних збройних конфліктів, що ілюструють особливості дії МГП?
14. Чи поширюється дія МГП на гібридні конфлікти, кібервійну та новітні види воєнних дій?
15. Як визначається статус осіб у випадках сумнівів (наприклад, чи є вони комбатантами чи цивільними)?

16. Яку роль відіграє принцип гуманності у визначенні сфери дії МГП?
17. Чи є сфера дії МГП достатньо адаптованою до реалій сучасних збройних конфліктів?
18. Які виклики стоять перед Україною у зв'язку з повномасштабною війною та дотриманням норм МГП?

Практичне завдання:

Тести з вибором однієї правильної відповіді:

1. Просторова дія міжнародного гуманітарного права поширюється:

- а) лише на територію воюючих держав;
- б) лише на зону бойових дій;
- в) на територію воюючих держав, окуповані території, нейтральні держави, міжнародні води та повітряний простір;
- г) виключно на сухопутну територію.

2. З якого моменту починають діяти норми МГП у збройному конфлікті?

- а) з моменту оголошення війни;
- б) з моменту початку бойових дій;
- в) після прийняття резолюції Ради Безпеки ООН;
- г) після підписання мирної угоди.

3. Яка категорія осіб не користується статусом комбатанта?

- а) солдати регулярної армії;
- б) учасники національно-визвольних рухів;
- в) найманці;
- г) члени ополчення, що дотримуються правил війни.

4. Який документ є основним для регулювання дії МГП у неміжнародних збройних конфліктах?

- а) Гаазька конвенція 1907 р.;
- б) Загальна стаття 3 до Женевських конвенцій;
- в) Додатковий протокол I 1977 р.;
- г) Статут Міжнародного Суду ООН.

5. Хто з наведених осіб користується спеціальним захистом відповідно до МГП?

- а) військові розвідники;
- б) медичний персонал;
- в) найманці;
- г) снайпери.

6. Яка головна мета міжнародного гуманітарного права?

- а) забезпечення перемоги однієї зі сторін;
- б) регулювання економічних відносин під час війни;
- в) захист осіб, які не беруть або перестали брати участь у бойових діях, і обмеження засобів та методів війни;
- г) гарантування політичного суверенітету держав.

Тести з вибором кількох правильних відповідей:

1. До особової дії МГП належать такі категорії осіб:

- а) комбатанти;
- б) цивільні особи;
- в) військовополонені;
- г) дипломати.

2. У сферу дії МГП входить:

- а) просторова дія;
- б) часова дія;
- в) особова дія;
- г) податкова дія.

3. До спеціально захищених категорій осіб у МГП належать:

- а) медичний персонал;
- б) капелани;
- в) журналісти;
- г) найманці.

4. Відмінності між МГП та міжнародним правом прав людини полягають у тому, що:

- а) МГП застосовується під час збройних конфліктів;
- б) право прав людини діє лише у мирний час;
- в) обидві системи можуть діяти одночасно;
- г) МГП діє тільки у внутрішньодержавних конфліктах.

Методичне завдання:

1. Проаналізуйте Загальну статтю 3 до Женевських конвенцій 1949 року:

- визначте, на які збройні конфлікти вона поширюється;
- з'ясуйте, які особи підпадають під її захист;
- виділіть заборони щодо поводження з пораненими, військовополоненими та цивільними.

Завдання 2: Розгляньте статті Додаткового протоколу I 1977 р. щодо міжнародних збройних конфліктів:

- визначте, як регламентуються засоби і методи ведення війни;
- з'ясуйте, які категорії осіб отримують спеціальний захист;
- проаналізуйте приклади конкретних обмежень (наприклад, заборона атак на цивільні об'єкти).

Завдання 3: Вивчіть статті Додаткового протоколу II 1977 р. про немежнародні збройні конфлікти:

- визначте, як застосовується МГП у внутрішніх конфліктах;
- з'ясуйте різницю у рівні захисту цивільних осіб порівняно з міжнародними конфліктами;
- підготуйте короткий порівняльний аналіз із Загальною ст. 3.

2. Практичні задачі

Задача 1: Уявіть, що на території держави А відбувається збройний конфлікт між регулярною армією держави А та ополченням. Одне з ополчень атакує лікарню, де перебувають цивільні особи.

- Визначте, які норми МГП порушено;
- Проаналізуйте, хто підпадає під захист МГП;
- Визначте можливі наслідки для порушників у міжнародному праві.

Задача 2: На окупованій території військовополонені держави Б утримуються у неналежних умовах без медичного забезпечення.

- Які норми МГП регламентують поводження з військовополоненими?
- Які права мають військовополонені та які обов'язки держава-захоплювач?
- Які міжнародні механізми контролю за дотриманням цих норм можна застосувати?

Задача 3: Цивільне населення країни С під час конфлікту отримує гуманітарну допомогу через Червоний Хрест, але конвої часто обстрілюються.

- Які норми МГП захищають гуманітарний персонал та конвої?

- Які дії вважаються порушенням МГП у цьому випадку?
- Як можна забезпечити безпеку гуманітарної допомоги?

Задача 4: Під час збройного конфлікту між державами D і E найманці держави D беруть участь у бойових діях без дотримання правил війни.

- Які норми МГП регулюють статус найманців?
- Які правові наслідки для них передбачає міжнародне право?
- Порівняйте їхній статус із комбатантами та цивільними.

Література:

1. Войтенко О., Єлігулашвілі М., Козорог О., Короткий Т., Потапова В., Стокоз О., Хендель Н. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право. 2-ге вид. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 310 с.
2. Гнатовський М.М., Короткий Т.Р., Кориневич А.О., Лисик В.М., Посєдинок О.Р., Хендель Н.В. Міжнародне гуманітарне право: посібник для юриста. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2020. 420 с.
3. Єлігулашвілі М., Козорог О., Короткий Т. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2018. 320 с.
4. Короткий Т., Хендель Н. Міжнародне гуманітарне право: підручник. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2017. 512 с.
5. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право: загальний курс. Київ: КНТ, 2016. 456 с.
6. Міжнародне гуманітарне право. Особливості застосування в умовах збройної агресії РФ проти України. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2022. 420 с.
7. Міжнародне гуманітарне право: навчально-методичний посібник. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2020. 450 с.
8. Міжнародне гуманітарне право: навчально-методичний посібник. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2023. 460 с.
9. Міжнародне гуманітарне право: підручник. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2019. 500 с.
10. Міжнародне гуманітарне право: посібник для юриста. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2021. 470 с.
11. Репецький В.М., Лисик В.М. Міжнародне гуманітарне право: підручник. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2018. 400 с.

12. Скуріхін С.М., Ладиненко А.П., Короткий Т.Р. Міжнародне гуманітарне право. Навчально-методичний посібник. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2021. 380 с.
13. Сорока Г. Міжнародне гуманітарне право у XXI столітті. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2020. 350 с.
14. Ткачук О.В. На шляху дотримання міжнародних стандартів забезпечення та захисту прав і свобод людей з інвалідністю. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2021. 270 с.
15. Цюрупа М.В. Міжнародне гуманітарне право. Київ: Літера ЛТД, 2019. 380 с.
16. Cassese A. The Law and Practice of the International Criminal Court. Oxford: Oxford University Press, 2016. 512 p.
17. Schabas W. Prosecution of War Crimes before the ICC. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. 350 p.
18. Triffterer O., Ambos K. Treatise on International Criminal Law: Volume III: International Criminal Procedure. Oxford: Oxford University Press, 2018. 480 p.

Тема 4. Правовий статус окремих категорій осіб у міжнародному гуманітарному праві (2 год.)

Правовий статус окремих категорій осіб у міжнародному гуманітарному праві є однією з ключових тем, оскільки саме від нього залежить забезпечення захисту людей під час збройних конфліктів. Міжнародне гуманітарне право встановлює чітке розмежування між комбатантами, некомбатантами та цивільними особами. Комбатанти мають право безпосередньо брати участь у воєнних діях, водночас вони зобов'язані дотримуватися норм права війни. У разі потрапляння в полон вони набувають статусу військовополонених, що гарантує їм особливий захист, включаючи заборону катувань, жорстокого або принизливого поводження та право на належні умови утримання.

Цивільне населення не повинно ставати об'єктом нападу, а цивільні об'єкти підлягають особливій охороні. Медичний та духовний персонал, а також гуманітарні працівники користуються імунітетом і мають право на безпеку при виконанні своїх обов'язків, що символічно підтверджується використанням емблеми Червоного Хреста чи Червоного Півмісяця. Окрему увагу міжнародне гуманітарне право приділяє становищу біженців, внутрішньо переміщених осіб та

апатридів, для яких передбачено особливий режим захисту відповідно до міжнародних договорів.

Основу правового регулювання становлять Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року, які деталізують статус осіб, що беруть участь або не беруть участі у воєнних діях. Важливу роль також відіграють Гаазькі конвенції 1899 і 1907 років, що встановлюють правила ведення війни та охорони культурних цінностей. До інших ключових актів належать Конвенція ООН про статус біженців 1951 року та Протокол 1967 року, Конвенція про апатридів 1954 року, Міжнародні пакти з прав людини 1966 року, а також Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 року, який передбачає відповідальність за воєнні злочини та злочини проти людяності.

Таким чином, вивчення цієї теми потребує особливої уваги до Женевських конвенцій і додаткових протоколів, оскільки вони визначають фундаментальні норми захисту різних категорій осіб під час збройних конфліктів, а також до сучасних міжнародних документів, що деталізують гарантії безпеки та прав людини у надзвичайних умовах.

Питання до обговорення:

1. Основні відмінності між комбатантами та некомбатантами у міжнародному гуманітарному праві.
2. Права та гарантії військовополонених відповідно до Женевських конвенцій.
3. Захист цивільного населення під час збройних конфліктів.
4. Правовий статус медичного і духовного персоналу та гуманітарних працівників.
5. Особливий захист біженців, внутрішньо переміщених осіб та апатридів.
6. Ключові міжнародні документи щодо визначення правового статусу різних категорій осіб у збройних конфліктах.
7. Наслідки порушення норм міжнародного гуманітарного права щодо захисту цих осіб.

Термінологічне завдання: *міжнародне гуманітарне право; комбатанти; некомбатанти; військовополонені; цивільне населення; міжнародний збройний конфлікт; неміжнародний збройний конфлікт; Женевські конвенції 1949 року; Додаткові протоколи 1977 року; гуманітарні працівники; медичний персонал; емблема Червоного*

Хреста / Червоного Півмісяця; біженці; апатриди; Римський статут Міжнародного кримінального суду.

Контрольні запитання:

1. Що таке міжнародне гуманітарне право та які його основні принципи?
2. Хто належить до категорії комбатантів?
3. Які права та обов'язки мають комбатанти під час збройного конфлікту?
4. Хто такі некомбатанти та які гарантії їм надає міжнародне право?
5. Який правовий статус мають військовополонені?
6. Які основні права військовополонених закріплені у Женевських конвенціях?
7. Як міжнародне гуманітарне право визначає захист цивільного населення?
8. Які об'єкти вважаються цивільними і не підлягають нападу?
9. Який статус мають медичний і духовний персонал під час війни?
10. Яке значення має емблема Червоного Хреста та Червоного Півмісяця?
11. Які гарантії захисту надаються гуманітарним працівникам?
12. Який міжнародно-правовий статус мають біженці?
13. У чому полягає захист апатридів відповідно до міжнародних договорів?
14. Які міжнародні документи є основними джерелами норм щодо правового статусу осіб у збройних конфліктах?
15. Яка відповідальність передбачена за порушення норм міжнародного гуманітарного права?

Практичне завдання:

Тести з вибором однієї правильної відповіді:

1. Хто підпадає під захист Женевських конвенцій?

- а) всі цивільні особи в країні;
- б) військовополонені;

- в) тільки медичний персонал;
- г) урядові чиновники.

2. Яка з наступних категорій осіб не вважається цивільною під час збройного конфлікту?

- а) військовополонені;
- б) місцеві жителі;
- в) медичний персонал;
- г) журналісти.

3. Що є основною метою міжнародного гуманітарного права?

- а) контроль за торгівлею зброєю;
- б) захист осіб, які не беруть участь у бойових діях;
- в) встановлення територіальних меж;
- г) регулювання економічних санкцій.

4. Військовополонені мають право на:

- а) виключно суворе покарання;
- б) гуманне поводження та захист від насильства;
- в) свободу пересування у будь-якій країні;
- г) ведення власної військової діяльності.

5. Цивільні особи під час збройного конфлікту:

- а) можуть брати участь у бойових діях;
- б) мають бути захищені від нападів та насильства;
- в) обов'язково мають покинути свою країну;
- г) можуть бути військовими командирами.

6. Який документ регулює статус медичного персоналу у збройних конфліктах?

- а) гаазька конвенція 1907 року;
- б) женецькі конвенції 1949 року;
- в) резолюції оон;
- г) статут міжнародного кримінального суду.

Тести з вибором кількох правильних відповідей:

1. До категорій осіб, які підпадають під захист МГП, належать:

- а) цивільні особи;

- б) військовополонені;
- в) журналісти, які супроводжують армію;
- г) дипломати під час переговорів.

2. Медичний персонал під час збройного конфлікту має право на:

- а) виконання своєї роботи без перешкод;
- б) захист від нападів;
- в) брати участь у бойових діях;
- г) використання озброєння для самозахисту лише в обороні.

3. Цивільні особи під час конфлікту заборонено:

- а) нападати на військові об'єкти;
- б) бути примушеними до військової служби;
- в) отримувати гуманітарну допомогу;
- г) бути жертвами насильства.

4. Збройні формування під час конфлікту повинні:

- а) відрізняти цивільних від військових;
- б) забезпечувати гуманне поводження з військовополоненими;
- в) використовувати заборонену зброю для швидкої перемоги;
- г) не шкодити цивільним об'єктам.

Методичне завдання:

Завдання 1:

Проаналізуйте Загальну статтю 3 до Женевських конвенцій 1949 р.:

1. Визначте категорії осіб, що підпадають під захист:
  - Цивільні особи, які не беруть участь у бойових діях;
  - Військовополонені та поранені, які знаходяться поза боєм;
  - Медичний та релігійний персонал, що надає допомогу.
2. Проаналізуйте заборони щодо насильства, тортур та принизливого поводження:
  - Заборона жорстокого поводження, катувань, приниження гідності;
  - Заборона вбивства, тортур та залякування;
  - Заборона незаконного позбавлення життя або тілесних ушкоджень.

3. Складіть короткий конспект із висновками щодо застосування в сучасних конфліктах:

- Стаття 3 є базовим мінімумом захисту під час внутрішніх та міжнародних конфліктів;
- Вона застосовується навіть у випадках, коли Женевські конвенції повністю не ратифіковані;
- Забезпечує фундаментальні права для всіх осіб, що не беруть участь у бойових діях.

Завдання 2:

Вивчіть Женевську конвенцію 1949 р. про захист цивільного населення:

1. Визначте права цивільних осіб під час війни:
  - Право на життя та особисту недоторканність;
  - Захист від насильства, пограбувань та примусової евакуації;
  - Право на гуманітарну допомогу та медичну підтримку.
2. Проаналізуйте приклади порушень цих норм:
  - Обстріл цивільних кварталів;
  - Викрадення або депортація цивільних;
  - Заборона на гуманітарну допомогу.
3. Складіть таблицю основних обов'язків держав та воюючих сторін:

Категорія	Обов'язки держави/воюючих сторін
Цивільне населення	Забезпечити захист від нападів, насильства та дискримінації
Гуманітарна допомога	Дозволяти доступ до цивільних, безпечно транспортування допомоги
Медичний персонал	Забезпечити безперешкодне надання медичної допомоги

Завдання 3:

Розгляньте Женевську конвенцію 1951 р. щодо статусу біженців:

1. З'ясуйте основні права біженців:
  - Право на безпеку, притулок та недопущення примусової депортації;

- Право на гуманітарну допомогу, освіту та медичну підтримку;
  - Право на юридичний захист та звернення до міжнародних організацій.
2. Визначте механізми міжнародного захисту та роль держав:
- Надання притулку та тимчасового захисту;
  - Співпраця з ООН та комітетами з біженців;
  - Відповідальність держави щодо дотримання норм конвенції.
3. Підготуйте коротку доповідь із сучасного прикладу:
- Приклад: біженці з країни С у сусідній державі, надання притулку та гуманітарної допомоги, роль UNHCR.

Задача 1

Ситуація: На території держави А під час конфлікту цивільні особи отримують гуманітарну допомогу, але конвої обстрілюються.

1. **Які норми МГП порушено?**
  - a. Заборона нападів на цивільних та гуманітарні конвої (Женевська конвенція IV);
  - b. Порушення принципів гуманності та безпеки доставки допомоги;
2. **Хто має право здійснювати контроль за дотриманням норм?**
  - a. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ);
  - b. Органи ООН та міжнародні спостережні місії;
3. **Які заходи можна вжити для захисту цивільних?**
  - a. Створення безпечних гуманітарних коридорів;
  - b. Міжнародний моніторинг дотримання МГП;
  - c. Санкції та тиск на сторони конфлікту.

Задача 2

Ситуація: Військовополонені утримуються у неналежних умовах без медичної допомоги.

1. **Які права мають військовополонені за міжнародним правом?**
  - a. Право на гуманне поводження;
  - b. Право на медичну допомогу, харчування та проживання;
  - c. Захист від тортур та принизливого поводження;
2. **Які норми порушено?**

a. Женевська конвенція III щодо поводження з військовополоненими;

3. **Які міжнародні механізми захисту можна застосувати?**

a. Контроль МКЧХ;

b. Міжнародні судові органи та трибунали;

c. Втручання ООН та спеціальних комітетів.

Задача 3

Ситуація: Біженці із країни С переміщуються до сусідньої держави під час війни.

1. **Які права вони мають за Женевською конвенцією 1951 р.?**

a. Право на притулок та захист від депортації;

b. Право на гуманітарну допомогу та безпеку;

c. Право на юридичний захист та доступ до міжнародних організацій;

2. **Які обов'язки має держава, що їх приймає?**

a. Надати тимчасовий або постійний притулок;

b. Забезпечити доступ до медичної допомоги та освіти;

c. Співпрацювати з міжнародними організаціями;

3. **Як міжнародні організації можуть сприяти їхньому захисту?**

a. Надання гуманітарної допомоги;

b. Юридичний захист та реєстрація біженців;

c. Моніторинг дотримання прав людини.

Задача 4

Ситуація: Гуманітарна організація доставляє допомогу у зону конфлікту, але об'єкти часто обстрілюються.

1. **Які принципи МПП захищають гуманітарний персонал?**

a. Принцип нейтральності, гуманності та безпеки;

b. Захист персоналу, транспортних засобів і складів;

2. **Які дії вважаються порушенням міжнародного гуманітарного права?**

a. Напади на гуманітарні конвої;

b. Перешкоджання роботі медичних та гуманітарних організацій;

3. **Як можна забезпечити безпеку доставки допомоги?**

- a. Встановлення безпечних коридорів;
- b. Спостереження міжнародних організацій;
- c. Інформаційна координація зі сторонами конфлікту.

Спеціальна література й нормативний матеріал:

1. Nowak M. UN Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary. Kehl: Engel, 2019. 700 p.
2. Rodley N. S., Pollard M. The Treatment of Prisoners under International Law. Oxford: Oxford University Press, 2019. 560 p.
3. База даних рішень Європейського суду з прав людини URL: <https://hudoc.echr.coe.int>.
4. Бурак П. І. Європейські стандарти прав людини та їх імплементація в Україні. Львів: ПАІС, 2019. 312 с.
5. Гнатовський М. М. Європейський комітет із запобігання катуванням: сучасні виклики та перспективи. *Вісник НАН України*. 2021. № 2. С. 45-59.
6. Дудченко В. В. Запобігання катуванням: міжнародні стандарти та національна практика. К.: Алерта, 2020. 256 с.
7. Європейська конвенція про запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 26 листопада 1987 року. Офіційний вісник України. 2003. № 25.
8. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. Офіційний вісник України. 1998. № 13.
9. Європейський комітет із запобігання катуванням. Доповіді та рекомендації. URL: <https://www.coe.int>.
10. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року URL: <https://www.un.org>.
11. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст. 260.
12. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 20. Ст. 99.
13. Звіт Amnesty International щодо застосування катувань у світі URL: <https://www.amnesty.org>.

14. Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поведження і покарання від 10 грудня 1984 року. Офіційний вісник України. 2006. № 4.

15. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

16. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.

17. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. Ст. 88.

18. Кульчицький В. С. Права людини і механізми їх захисту: міжнародний та національний рівень. К.: Юридична думка, 2018. 320 с.

19. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року URL: <https://www.ohchr.org>.

20. Петренко О. В. Прецеденти Європейського суду з прав людини щодо катувань і жорстокого поведження. *Юридичний журнал*. 2020. № 4. С. 112-125.

21. Рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України щодо катувань та жорстокого поведження URL: <https://hudoc.echr.coe.int>.

22. Факультативний протокол до Конвенції ООН проти катувань від 18 грудня 2002 року. URL: <https://www.ohchr.org>.

Тема 5. Роль Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця у розвитку міжнародного гуманітарного права (2 год.)

Тема присвячена ролі Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця у розвитку міжнародного гуманітарного права. Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця має багаторічну історію, починаючи з 1863 року, коли було засновано Міжнародний Комітет Червоного Хреста. Організація покликана захищати життя і гідність осіб, які опинилися у надзвичайних ситуаціях, особливо під час збройних конфліктів.

Основою діяльності руху є принципи гуманності, нейтральності, неупередженості, незалежності, добровільності, єдності та універсальності. Завдяки своїй діяльності Міжнародний рух сприяв

формуванню та вдосконаленню норм міжнародного гуманітарного права, зокрема під час розробки Женевських конвенцій 1949 року та додаткових протоколів 1977 року. Рух виконує важливу роль у захисті цивільного населення, військовополонених, поранених і медичного персоналу, а також у контролі за дотриманням норм міжнародного гуманітарного права.

Практична діяльність включає доставку гуманітарної допомоги, надання медичної допомоги, забезпечення безпеки цивільних та навчання населення і військових щодо правил поведінки у конфліктних ситуаціях. Вивчення цієї теми передбачає ознайомлення з історією Міжнародного руху, його принципами, функціями та внеском у формування міжнародного гуманітарного права, а також з ключовими документами, такими як Женевські конвенції, їх додаткові протоколи та статут Міжнародного Комітету Червоного Хреста.

Для повного розуміння теми необхідно засвоїти основні терміни та поняття, зокрема гуманітарна допомога, принципи діяльності руху, захист цивільного населення, військовополонених і медичного персоналу, а також механізми контролю за дотриманням норм міжнародного гуманітарного права.

Під час вивчення теми важливо аналізувати практичні приклади діяльності Міжнародного руху у сучасних конфліктах, оцінювати його внесок у забезпечення гуманного поводження з особами, які постраждали від війни, та формувати уявлення про ефективні механізми захисту прав людини у зоні бойових дій.

Питання до обговорення:

1. Виклики, з якими стикається Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця у сучасних збройних конфліктах.
2. Вплив принципів гуманності, нейтральності та неупередженості на ефективність роботи організації.
3. Роль діяльності МКЧХ у забезпеченні дотримання норм міжнародного гуманітарного права сторонами конфлікту.
4. Значення Міжнародного руху у захисті цивільного населення та військовополонених під час війни.
5. Приклади сучасної діяльності Червоного Хреста та Червоного Півмісяця у наданні гуманітарної допомоги.
6. Співпраця міжнародних організацій та держав з МКЧХ для покращення захисту цивільних осіб.

7. Внесок Міжнародного руху у розвиток і вдосконалення норм міжнародного гуманітарного права та їх імплементацію у національне законодавство.

Термінологічне завдання: *Міжнародний Комітет Червоного Хреста; Червоний Півмісяць; женевські конвенції 1949 року; додаткові протоколи 1977 року; міжнародне гуманітарне право; гуманітарна допомога; військовополонені; цивільне населення; принципи гуманності; принципи нейтральності; принципи неупередженості; принципи незалежності; міжнародний рух Червоного Хреста; контроль за дотриманням норм; медичний персонал.*

Контрольні запитання:

1. Яка історія створення Міжнародного Комітету Червоного Хреста і коли він був заснований?
2. Які ключові принципи діяльності Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця?
3. Як діяльність МКЧХ вплинула на розвиток міжнародного гуманітарного права?
4. Які основні завдання Міжнародного руху у сучасних збройних конфліктах?
5. Яка роль Червоного Півмісяця у гуманітарній діяльності порівняно з Червоним Хрестом?
6. Які положення Женевських конвенцій 1949 року регулюють діяльність МКЧХ?
7. Що передбачають додаткові протоколи 1977 року щодо захисту цивільного населення?
8. Які категорії осіб знаходяться під захистом Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця?
9. Яким чином організація забезпечує доставку гуманітарної допомоги у зони конфліктів?
10. Як МКЧХ контролює дотримання норм міжнародного гуманітарного права сторонами конфлікту?
11. Які права військовополонених гарантуються за участю Міжнародного руху?
12. Яку роль відіграє медичний персонал у діяльності МКЧХ і Червоного Півмісяця?
13. Як принципи нейтральності та неупередженості впливають на роботу гуманітарних організацій?

14. Які міжнародні механізми захисту цивільного населення застосовуються за участю МКЧХ?

15. Наведіть приклади сучасної діяльності Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця у конфліктах.

Практичне завдання:

Тести з вибором однієї правильної відповіді:

1. Хто заснував Міжнародний Комітет Червоного Хреста?

- а) Жан Анрі Дюнан;
- б) Фредерік Пастер;
- в) Луї Пастер;
- г) Генрі Кіссінджер.

2. Який принцип не входить до основних принципів Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця?

- а) гуманність;
- б) нейтральність;
- в) агресивність;
- г) добровільність.

3. Яку роль відіграє МКЧХ у сучасних конфліктах?

- а) контроль за дотриманням норм МГП;
- б) участь у бойових операціях;
- в) економічне блокування країн;
- г) проведення політичних переговорів.

4. Який документ визначає права та обов'язки МКЧХ у збройних конфліктах?

- а) Женевські конвенції 1949 року;
- б) Статут ООН;
- в) Конвенція про права дитини;
- г) Паризький договір.

5. Що забезпечує МКЧХ для цивільного населення під час війни?

- а) гуманітарну допомогу та медичну підтримку;
- б) участь у бойових діях;

- в) економічну експансію;
- г) контроль над урядами.

6. Яким чином Міжнародний рух Червоного Хреста сприяє розвитку МГП?

- а) розробкою конвенцій та стандартів гуманітарного права;
- б) проведенням військових операцій;
- в) укладанням торговельних угод;
- г) впровадженням санкцій.

Тести з вибором кількох правильних відповідей:

1. До ключових принципів діяльності Міжнародного руху Червоного Хреста належать:

- а) гуманність;
- б) нейтральність;
- в) неупередженість;
- г) агресивність.

2. МКЧХ виконує такі функції у зоні конфлікту:

- а) доставка гуманітарної допомоги;
- б) навчання населення нормам МГП;
- в) участь у бойових діях;
- г) контроль за дотриманням норм МГП.

3. Під захистом Міжнародного руху знаходяться:

- а) цивільне населення;
- б) військовополонені;
- в) політичні лідери;
- г) медичний персонал.

4. Основними документами, що регулюють діяльність МКЧХ, є:

- а) Женевські конвенції 1949 року;
- б) додаткові протоколи 1977 року;
- в) Статут ООН;
- г) Конвенція про права дитини.

Методичне завдання:

Завдання 1

Проаналізуйте історію створення та розвиток Міжнародного Комітету Червоного Хреста (МКЧХ):

- Визначте ключові етапи розвитку організації та її засновників.
- Проаналізуйте роль МКЧХ у формуванні принципів міжнародного гуманітарного права.
- Складіть короткий конспект із висновками щодо внеску організації у сучасні збройні конфлікти.

Завдання 2

Вивчіть основні принципи діяльності Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця:

- З'ясуйте значення принципів гуманності, нейтральності, неупередженості, незалежності, добровільності, єдності та універсальності.
- Проаналізуйте, як ці принципи впливають на захист цивільного населення, військовополонених та медичного персоналу.
- Складіть таблицю, де зазначте принципи та приклади їх практичного застосування.

Завдання 3

Розгляньте внесок Міжнародного руху у розвиток Женевських конвенцій та міжнародного гуманітарного права:

- З'ясуйте, як діяльність МКЧХ сприяла розробці Женевських конвенцій 1949 р. та додаткових протоколів 1977 р.
- Визначте роль руху у контролі за дотриманням норм МГП під час збройних конфліктів.
- Підготуйте коротку доповідь із прикладами діяльності МКЧХ/ЧП у сучасних конфліктах.

Задача 1

Ситуація: Гуманітарна організація доставляє медичну допомогу до зони конфлікту, але конвої періодично обстрілюються.

- Які принципи МГП та принципи діяльності МКЧХ порушено?
- Хто має право контролювати дотримання норм гуманітарного права в таких умовах?
- Які заходи можна вжити для захисту персоналу та цивільного населення?

Задача 2

Ситуація: Військовополонені отримують недостатню медичну допомогу і їжу під час утримання.

Які права військовополонених гарантуються Женевськими конвенціями та принципами МКЧХ?

Які дії сторін конфлікту порушують норми МГП?

Які міжнародні механізми захисту можна застосувати для забезпечення їхніх прав?

Задача 3

Ситуація: Цивільне населення під час конфлікту потребує евакуації та гуманітарної допомоги.

– Як Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця забезпечує захист цивільних осіб?

– Які міжнародні норми регулюють діяльність організації в таких випадках?

– Які дії держав та міжнародних організацій допомагають забезпечити ефективну допомогу та безпеку цивільних?

Задача 4

Ситуація: Гуманітарна організація організовує медичні місії під час збройного конфлікту, але відзначаються випадки порушень нейтральності та перешкоджання роботі персоналу.

– Які дії вважаються порушенням міжнародного гуманітарного права та принципів МКЧХ?

– Які механізми захисту та контролю застосовуються для забезпечення безпеки гуманітарного персоналу?

– Які рекомендації можна запропонувати для мінімізації ризиків під час діяльності в зоні конфлікту?

Література:

1. Гусев В. В. Міжнародне гуманітарне право: навчальний посібник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2021. 256 с.

2. Міжнародне гуманітарне право: підручник / за ред. О. В. Мельника. Львів : Видавництво Львівського університету, 2022. 312 с.

3. Коваль О. І. Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи: коментар. Київ : Юридична думка, 2023. 408 с.

4. Савченко І. П. Міжнародний комітет Червоного Хреста та його роль у МГП. Харків : Право, 2020. 184 с.

5. Кравченко В. М. Право збройних конфліктів: теорія і практика. Київ : Центр навчальної літератури, 2021. 276 с.
6. Ткаченко Л. В. Принципи міжнародного гуманітарного права. Одеса : Фенікс, 2022. 144 с.
7. Шевченко Н. М. Міжнародне гуманітарне право та права людини: співвідношення і відмінності. Київ : Інститут міжнародних відносин, 2023. 196 с.
8. Петренко О. Ю. Воєнні злочини та відповідальність за їх вчинення. Київ : Юридична фірма «Інтер», 2021. 224 с.
9. Гончаренко М. В. Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 160 с.
10. Бондаренко Т. С. Правові аспекти міжнародних збройних конфліктів. Харків : Прапор, 2022. 210 с.
11. Довгий В. І. Міжнародний кримінальний суд: юрисдикція та практика. Київ : Юридична академія, 2023. 288 с.
12. Коваленко О. В. Основи міжнародного гуманітарного права. Київ : Видавництво «Право», 2021. 134 с.
13. Мороз С. І. Забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права в збройних конфліктах. Одеса : Юридична книга, 2022. 176 с.
14. Литвин Ю. П. Міжнародне гуманітарне право в сучасних збройних конфліктах. Київ : Академвидав, 2020. 250 с.
15. Сидоренко В. О. Міжнародне гуманітарне право: виклики та перспективи розвитку. Львів : Вид-во ЛНУ, 2023. 198 с.
16. Cassese A., Gaeta P., Jones J. An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Oxford: Oxford University Press, 2017. 400 p.
17. International Committee of the Red Cross. International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts. Geneva: ICRC, 2019. 200 p.

Тема 6. Міжнародно-правовий захист жертв війни (2 год.)

Тема присвячена міжнародно-правовому захисту жертв війни, який є одним із ключових аспектів міжнародного гуманітарного права. Необхідно з'ясувати основні категорії жертв війни, включно з цивільними особами, пораненими, військовополоненими, медичним і гуманітарним персоналом, а також особами, що потрапили під окупацію. Слід розглянути міжнародно-правові механізми захисту,

включаючи норми Женевських конвенцій, Додаткових протоколів 1977 р., та роль Міжнародного комітету Червоного Хреста.

Особлива увага приділяється правовому регулюванню поводження з жертвами війни, включно з медичною допомогою, евакуацією, захистом від насильства та репресій, а також забезпеченню гуманітарної допомоги. Важливо проаналізувати відповідальність держав та осіб за порушення цих норм, а також практичні проблеми реалізації прав жертв війни в сучасних конфліктах, зокрема на території України.

Таким чином, під час вивчення теми необхідно:

- з'ясувати поняття «жертва війни» та категорії осіб, що користуються захистом;
- розглянути норми міжнародного гуманітарного права щодо їх захисту;
- проаналізувати механізми міжнародної відповідальності за порушення прав жертв;
- оцінити сучасні виклики для міжнародно-правового захисту жертв війни.

Питання до обговорення:

1. Поняття «жертви війни» та його категорії.
2. Правовий статус цивільних осіб та комбатантів, що перестали брати участь у бойових діях.
3. Захист поранених, хворих та військовополонених.
4. Роль медичного та гуманітарного персоналу у захисті жертв війни.
5. Норми Женевських конвенцій та Додаткових протоколів 1977 р., що регламентують права жертв війни.
6. Роль Міжнародного комітету Червоного Хреста та інших гуманітарних організацій.
7. Міжнародно-правова відповідальність за порушення норм захисту жертв війни.

Термінологічне завдання: *міжнародно-правовий захист жертв війни; цивільні особи; поранені; хворі; військовополонені; біженці; внутрішньо переміщені особи; гуманітарна допомога; Міжнародний комітет Червоного Хреста; захист цивільного населення; заборона насильства; правова відповідальність; військові злочини; воєнні злочини; права людини у збройних конфліктах.*

Контрольні запитання:

1. Що таке міжнародно-правовий захист жертв війни та яка його правова природа?
2. Які основні категорії осіб підпадають під захист МГП у збройних конфліктах?
3. У чому полягає особливий правовий захист цивільного населення?
4. Які права мають поранені та хворі під час збройного конфлікту?
5. Які права та обов'язки мають військовополонені відповідно до міжнародного гуманітарного права?
6. Що таке біженці та внутрішньо переміщені особи, і які їхні права під час війни?
7. Яка роль гуманітарних організацій (зокрема Міжнародного комітету Червоного Хреста) у захисті жертв війни?
8. Які основні принципи надання гуманітарної допомоги у збройних конфліктах?
9. Як міжнародні договори та звичаєве право забезпечують захист жертв війни?
10. Які міжнародні організації та механізми здійснюють контроль за дотриманням прав жертв війни?
11. У чому полягає відповідальність за порушення прав жертв війни?
12. Яка роль міжнародних трибуналів та Міжнародного кримінального суду у захисті жертв війни?
13. Які сучасні виклики та проблеми виникають у сфері захисту жертв війни?
14. Яким чином міжнародне гуманітарне право співвідноситься з міжнародним правом прав людини у захисті жертв війни?
15. Наведіть приклади реальних випадків порушення прав жертв війни та механізми їхнього реагування.

Практичне завдання:

Тести з вибором однієї правильної відповіді:

1. Основна мета міжнародно-правового захисту жертв війни:

- a) перемога однієї зі сторін;

- б) захист осіб, які не беруть участі у бойових діях;
- в) економічне регулювання в умовах війни;
- г) захист державного суверенітету.

2. Які з осіб підпадають під захист МГП?

- а) військовополонені;
- б) цивільні особи;
- в) журналісти та медичний персонал;
- г) державні службовці.

3. Яка організація є ключовою у наданні гуманітарної допомоги в умовах війни?

- а) НАТО;
- б) Міжнародний комітет Червоного Хреста;
- в) ООН;
- г) Європейський Союз.

4. До категорій осіб, що потребують спеціального захисту, належать:

- а) поранені та хворі;
- б) військовополонені;
- в) цивільні особи;
- г) найманці.

5. Який документ встановлює права біженців?

- а) Женевська конвенція 1951 р. щодо статусу біженців;
- б) Загальна стаття 3 до Женевських конвенцій;
- в) Додатковий протокол I 1977 р.;
- г) Статут Міжнародного Суду ООН.

6. Відповідальність за порушення прав жертв війни встановлюється:

- а) національними судами;
- б) міжнародними трибуналами та МКС;
- в) лише державами-учасниками конфлікту;
- г) ООН.

Тести з вибором кількох правильних відповідей:

1. Механізми міжнародного захисту жертв війни:

- а) міжнародні договори;
- б) звичаєве право;
- в) рішення міжнародних організацій;
- г) національні податкові закони.

2. До прав жертв війни належать:

- а) право на життя;
- б) право на гуманітарну допомогу;
- в) право на участь у бойових діях;
- г) право на медичну допомогу.

3. Особи, які користуються спеціальним захистом у збройному конфлікті:

- а) цивільні;
- б) військовополонені;
- в) медичний персонал;
- г) найманці.

4. Основні принципи міжнародно-правового захисту жертв війни:

- а) принцип гуманності;
- б) принцип рівності;
- в) принцип невторчання;
- г) принцип недискримінації.

Методичне завдання:

Завдання 1: Проаналізуйте Загальну статтю 3 до Женевських конвенцій 1949 р.:

- визначте категорії осіб, що підпадають під захист;
- проаналізуйте заборони щодо насильства, тортур та принизливого поведіння;
- складіть короткий конспект із висновками щодо застосування в сучасних конфліктах.

Завдання 2: Вивчіть Женевську конвенцію 1949 р. про захист цивільного населення:

- визначте права цивільних осіб під час війни;
- проаналізуйте приклади порушень цих норм;

- складіть таблицю основних обов'язків держав та воюючих сторін.

Завдання 3: Розгляньте **Женевську конвенцію 1951 р. щодо статусу біженців:**

- з'ясуйте основні права біженців;
- визначте механізми міжнародного захисту та роль держав;
- підготуйте коротку доповідь із сучасного прикладу.

Задача 1: На території держави А під час конфлікту цивільні особи отримують гуманітарну допомогу, але конвої обстрілюються.

- Які норми МГП порушено?
- Хто має право здійснювати контроль за дотриманням норм?
- Які заходи можна вжити для захисту цивільних?

Задача 2: Військовополонені утримуються у неналежних умовах без медичної допомоги.

- Які права мають військовополонені за міжнародним правом?
- Які норми порушено?
- Які міжнародні механізми захисту можна застосувати?

Задача 3: Біженці із країни С переміщуються до сусідньої держави під час війни.

- Які права вони мають за Женевською конвенцією 1951 р.?
- Які обов'язки має держава, що їх приймає?
- Як міжнародні організації можуть сприяти їхньому захисту?

Задача 4: Гуманітарна організація доставляє допомогу у зону конфлікту, але об'єкти часто обстрілюються.

- Які принципи МГП захищають гуманітарний персонал?
- Які дії вважаються порушенням міжнародного гуманітарного права?
- Як можна забезпечити безпеку доставки допомоги?

Література:

Нормативна база:

1. Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права / передм. Т.Р. Короткий, Є.В. Лук'яненко; вступ. стаття М.М. Гнатівський. Одеса : Фенікс, 2017. 40 с.

2. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 року (Женевська конвенція I 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text

3. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі 1949 року

(Женевська конвенція II 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text

4. Конвенція про поводження з військовополоненими 1949 року (Женевська конвенція III 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

5. Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року (Женевська конвенція IV 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 1977 року. URL

7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III) 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text 69 8

8. Professional Standards for Protection Work Carried Out by Humanitarian and Human Rights Actors in Armed Conflict and Other Situations of Violence. ICRC, Geneva. 2013. 115 p.

Рекомендовані джерела:

1. Базов В.П. Теорія та принципи міжнародного гуманітарного права : монографія / В.П. Базов. К. : Фенікс, 2020. 512 с.

2. Блістів Т.І. Нормативно-правове забезпечення в Україні питання утримання та поводження з військовополоненими та інтернованими особами в особливий період. Інформація і право. 2018. № 2(25). С. 117–123.

3. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право: навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Слігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2019. URL: https://helsinki.org.ua/wpcontent/uploads/2020/04/Prev_Posibnyk_MGB_A4-4.pdf

4. Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов. МККК, 2011. 1144 с.

5. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право: загальний курс. МКЧХ. 2020. 396 с. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2021/05/Nils-MelzerComprehensive-introduction-to-IHL-UKR.pdf>

6. Мельцер Н. Непосредственное участие в военных действиях. Руководство по толкованию понятия в свете международного гуманитарного права. МККК, 2017. URL: <https://www.icrc.org/ru/docu>

7. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатівський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145 с.

Тема 7. Міжнародно-правове регулювання ведення збройних конфліктів (2 год.)

Тема присвячена міжнародно-правовому регулюванню ведення збройних конфліктів, яке визначає правила ведення війни, обмеження застосування сили, захист осіб, що не беруть участі у бойових діях, та механізми контролю за дотриманням міжнародного гуманітарного права (МГП).

Необхідно з'ясувати, які міжнародні договори, звичаєве право та принципи регулюють ведення збройних конфліктів. Слід розглянути обмеження щодо засобів і методів ведення війни, включаючи заборону застосування певних видів зброї, атак на цивільні об'єкти, та використання так званих «запрещених методів війни».

Важливо проаналізувати міжнародні механізми контролю, включно з роллю Міжнародного комітету Червоного Хреста, міжнародних судів та трибуналів, а також питання відповідальності за порушення правил ведення збройних конфліктів.

При опрацюванні теми студентам необхідно:

- з'ясувати основні принципи та норми регулювання ведення збройних конфліктів;
- розглянути заборони щодо певних видів зброї та методів ведення бойових дій;
- проаналізувати правовий захист цивільних та військовополонених;
- оцінити механізми міжнародного контролю та відповідальності за порушення.

Питання до обговорення:

1. Поняття та правова природа міжнародного регулювання ведення збройних конфліктів.
2. Джерела міжнародного права, що регулюють ведення війни: конвенції, протоколи, звичаєве право.
3. Основні принципи ведення збройних конфліктів: гуманність, пропорційність, розрізнення.
4. Заборонені методи і засоби ведення війни: зброя масового ураження, хімічна, біологічна, тортури.
5. Захист цивільного населення та цивільних об'єктів.
6. Правовий статус військовополонених та поранених.

Термінологічне завдання: *збройний конфлікт, міжнародне гуманітарне право, міжнародно-правове регулювання, засоби ведення війни, методи ведення війни, цивільні об'єкти, військовополонені, поранені, хворі, заборонені види зброї, принципи пропорційності та розрізнення, обмеження застосування сили, відповідальність за порушення правил ведення війни, Міжнародний комітет Червоного Хреста, міжнародні трибунали.*

Контрольні запитання:

1. Що таке міжнародно-правове регулювання ведення збройних конфліктів?
2. Які джерела міжнародного права регулюють ведення війни?
3. Які основні принципи ведення збройних конфліктів?
4. Які методи та засоби ведення війни заборонені?
5. Що таке принцип пропорційності та розрізнення?
6. Який статус мають військовополонені та цивільні особи?
7. Які права гарантує захист цивільних об'єктів та населення?
8. Яка роль Міжнародного комітету Червоного Хреста?
9. Які міжнародні органи здійснюють контроль за дотриманням правил війни?
10. Яка відповідальність передбачена за порушення норм ведення збройного конфлікту?
11. Які проблеми застосування МГП у сучасних конфліктах?
12. Як міжнародне гуманітарне право співвідноситься з правами людини?

13. Наведіть приклади порушень правил ведення війни.
14. Які міжнародні механізми запобігання порушенням МГП існують?
15. Як застосовуються принципи пропорційності та гуманності на практиці?

Практичне завдання:

Тести з вибором однієї правильної відповіді:

1. Основна мета міжнародного регулювання ведення збройних конфліктів:

- а) перемога будь-якою ціною;
- б) захист цивільних та обмеження насильства;
- в) економічна експансія;
- г) територіальна анексія.

2. Принцип, який зобов'язує відрізнити комбатантів від цивільного населення:

- а) пропорційності;
- б) розрізнення;
- в) гуманності;
- г) недискримінації.

3. Заборонена зброя відповідно до МГП:

- а) ядерна;
- б) хімічна;
- в) стрілецька;
- г) біологічна.

4. Хто контролює дотримання правил ведення війни?

- а) національні суди;
- б) Міжнародний комітет Червоного Хреста;
- в) ООН;
- г) НАТО.

5. Статус військовополонених визначається:

- а) Загальною статтею 3;
- б) Женевською конвенцією III 1949 р.;

- в) Додатковим протоколом I;
- г) Статутом МКС.

6. Відповідальність за порушення правил ведення війни:

- а) лише національні суди;
- б) міжнародні трибунали та МКС;
- в) дипломатичні переговори;
- г) санкції ООН.

Тести з вибором кількох правильних відповідей:

1. Механізми контролю за дотриманням правил ведення війни:

- а) міжнародні договори;
- б) звичаєве право;
- в) Міжнародний комітет Червоного Хреста;
- г) національні податкові органи.

2. Принципи ведення збройних конфліктів:

- а) пропорційність;
- б) розрізнення;
- в) гуманність;
- г) політична нейтральність.

3. Особи, що користуються захистом у конфлікті:

- а) цивільні;
- б) військовополонені;
- в) поранені та хворі;
- г) найманці.

4. Заборонені методи ведення війни:

- а) атака на цивільні об'єкти;
- б) хімічна зброя;
- в) руйнування військових баз;
- г) біологічна зброя.

Методичне завдання:

Завдання 1: Проаналізуйте Женевську конвенцію IV 1949 р. щодо захисту цивільного населення:

- визначте обмеження щодо атак на цивільні об'єкти;
- визначте права та обов'язки держав;
- складіть коротку схему норм захисту цивільних.

Завдання 2: Вивчіть Додатковий протокол I 1977 р.:

- які засоби та методи ведення війни заборонені;
- що таке принцип пропорційності та розрізнення;
- підготуйте коротку аналітичну довідку з сучасних прикладів.

Завдання 3: Розгляньте статус військовополонених за Женевською конвенцією III 1949 р.:

- які права гарантуються;
- які обов'язки має держава-захоплювач;
- складіть таблицю порушень та відповідальності.

Задача 1: Під час конфлікту обстрілюється лікарня та житловий квартал.

- Які норми МГП порушено;
- Хто підпадає під захист;
- Які заходи міжнародного контролю можуть бути застосовані.

Задача 2: Використано заборонену хімічну зброю проти цивільного населення.

- Визначте порушення норм МГП;
- Які міжнародні механізми реагування;
- Які організації здійснюють моніторинг.

Задача 3: Військовополонені утримуються у неналежних умовах.

- Які права порушено;
- Які міжнародні механізми застосовуються;
- Які санкції можливі для порушників.

Задача 4: Гуманітарні конвої обстрілюються в зоні конфлікту.

- Які принципи МГП порушено;
- Хто контролює доставку допомоги;
- Які практичні рекомендації для захисту конвоїв.

Література:

1. Гуманітарні застереження при використанні ударних дронів.

URL:

<https://mil.in.ua/uk/blogs/gumanitarnizasterezhennya-pry-vykorystanni-udarnyh-droniv/>

2. Грушко М.В. Становлення та специфіка міжнародноправового режиму військовополонених : монографія. Одеса : Фенікс, 2016. 284 с. 3. Грушко М.В. Окремі аспекти захисту цивільного населення в період окупації: Автономна республіка Крим та м. Севастополь. Право і суспільство. 2020. № 5. С. 230–238. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/5_2020/37.pdf

4. Застосування норм міжнародного гуманітарного права в національній судовій практиці : методичний посібник для проведення одноденних тренінгів / упоряд.: М. Єлігулашвілі, Д. Свиридова, О. Семенюк, Т. Фулей. Київ : УГСПЛ, 2020.

5. Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права / передм. Т.Р. Короткий, Є.В. Лук'яненко; вступ. стаття М.М. Гнатівський. Одеса : Фенікс, 2017. 40 с.

6. Зміцнення поваги до міжнародного гуманітарного права : посібник для народних депутатів України. МКЧХ, 2017. 100 с.

7. Кориневич, А.О. Застосування міжнародного гуманітарного права до збройного конфлікту на території України : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2015. 78 с.

8. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право : загальний курс. МКЧХ, 2020. 396 с. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2021/05/Nils-MelzerComprehensive-introduction-to-IHL-UKR.pdf>

9. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатівський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145 с.

10. Музика В.В. Кібератаки та міжнародне право: природа й аналіз орпініо jurіs держав щодо застосування міжнародного права в кіберпросторі. (Розділ 4.) Проблеми публічного та приватного права : колективна монографія / за заг. ред. Н.В. Мішиної. Львів-Торунь : Ліга Прес, 2021. 500 с. (С. 309–342).

11. На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України/ А.Б. Блага, І.В. Загороднюк, Т.Р.Короткий, О.А.Мартиненко, М.О.Медведева, В.В.Пархоменко; за заг. редакцією А.П. Буценка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. К. : КИТ, 2017. 88 с. URL: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Na-mezhi-vyzhyvannya.pdf>

12. Основи міжнародного гуманітарного права для прокурора (з довідковими матеріалами) : науково-практичний посібник / кол. авт. Київ : Національна академія прокуратури України, 2019. 234 с.

13. Пилипенко В. Застосування норм міжнародного гуманітарного права до збройних конфліктів міжнародного й неміжнародного характеру контексті воєнних злочинів. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 3 С. 317–323. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/53.pdf>

14. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти : навч. пос. Київ : Видавництво «ФОП Голембовська О.О.», 2018. 208 с.

Тема 8. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права (2 год.)

Тема присвячена імплементации норм міжнародного гуманітарного права (МГП) у національне законодавство та практику держав, а також механізмам забезпечення їхнього виконання.

Необхідно з'ясувати, що таке імплементация, її форми та методи, а також відмінності між трансформацією міжнародного права у внутрішнє законодавство та безпосереднім застосуванням міжнародних норм.

Слід розглянути нормативно-правові акти України та інших держав, які забезпечують дотримання МГП, та проаналізувати приклади застосування норм МГП у національних судах і міжнародних механізмах.

Важливо також оцінити виклики та проблеми імплементации, включно з відсутністю або неповнотою національної нормативної бази, практикою правозастосування та контролем за дотриманням норм МГП.

У процесі вивчення теми необхідно:

- з'ясувати поняття та форми імплементации норм МГП;
- розглянути законодавчі механізми імплементации в Україні та світі;
- проаналізувати практику застосування норм МГП у судах;
- оцінити проблеми та перспективи імплементации.

Питання до обговорення:

1. Поняття та сутність імплементации норм міжнародного гуманітарного права.

2. **Форми імплементації:** трансформація у внутрішнє законодавство та пряме застосування.
3. **Механізми імплементації національним законодавством України.**
4. **Приклади імплементації норм МГП в інших державах.**
5. **Роль національних судів у застосуванні норм МГП.**
6. **Роль міжнародних судів та трибуналів у контролі за дотриманням МГП.**

Термінологічне завдання: *імплементація міжнародного права, трансформація міжнародного права, пряме застосування міжнародного права, національне законодавство, міжнародне гуманітарне право, збройний конфлікт, принцип верховенства права, правозастосування, національні суди, міжнародні суди, Женевські конвенції, Додаткові протоколи, механізми контролю, кримінальна відповідальність, моніторинг дотримання МГП.*

Контрольні запитання:

1. Що таке імплементація норм МГП?
2. Які форми імплементації існують?
3. Чим трансформація міжнародного права відрізняється від прямого застосування?
4. Які нормативні акти України імплементують МГП?
5. Яка роль національних судів у застосуванні МГП?
6. Яка роль міжнародних судів і трибуналів?
7. Які механізми контролю за дотриманням МГП існують?
8. Які проблеми імплементації спостерігаються на практиці?
9. Як міжнародне гуманітарне право співвідноситься з правами людини?
10. Які приклади порушення МГП можна навести?
11. Які санкції передбачені за порушення МГП?
12. Які особливості імплементації МГП у різних державах?
13. Як удосконалюють механізми імплементації МГП?
14. Які міжнародні організації впливають на імплементацію?
15. Наведіть приклади успішної імплементації МГП у національне законодавство.

Практичне завдання:

Тести з вибором однієї правильної відповіді:

1. Що таке імплементація норм МГП?

- а) створення нових міжнародних договорів;
- б) внесення міжнародних норм у національне законодавство;
- в) контроль за дотриманням правил війни;
- г) виключно практика міжнародних судів.

2. Які форми імплементації МГП існують?

- а) трансформація у внутрішнє законодавство;
- б) пряме застосування міжнародного права;
- в) використання лише в освітніх програмах;
- г) дипломатичні переговори.

3. Яка роль національних судів у імплементації МГП?

- а) тлумачення і застосування міжнародних норм;
- б) розробка міжнародних договорів;
- в) проведення миротворчих операцій;
- г) здійснення дипломатичних місій.

4. Які документи України забезпечують імплементацію МГП?

- а) Кодекси України;
- б) Закони України про оборону;
- в) Міжнародні протоколи без ратифікації;
- г) Накази міністерств.

5. Які міжнародні суди розглядають порушення МГП?

- а) Міжнародний кримінальний суд;
- б) Міжнародний суд ООН;
- в) Європейський суд з прав людини;
- г) Національні арбітражі без міжнародної юрисдикції.

6. Яка головна проблема імплементації МГП?

- а) відсутність міжнародних норм;
- б) неповна або невідповідна національна нормативна база;
- в) надмірна кількість міжнародних організацій;
- г) відсутність конфліктів у країні.

Тести з вибором кількох правильних відповідей:

1. Форми імплементації МГП:

- а) трансформація в національне законодавство;
- б) пряме застосування міжнародного права;
- в) використання лише в наукових публікаціях;
- г) освітні програми та тренінги.

2. Механізми імплементації МГП:

- а) закони та кодекси національних держав;
- б) національні суди;
- в) міжнародні суди та трибунали;
- г) дипломатичні угоди без юридичної сили.

3. Проблеми імплементації:

- а) неповна нормативна база;
- б) недостатній контроль за дотриманням норм;
- в) надмірне застосування норм МГП;
- г) відсутність санкцій за порушення.

4. Особи та установи, що забезпечують імплементацію МГП:

- а) урядові органи;
- б) національні суди;
- в) міжнародні суди;
- г) приватні компанії.

Методичне завдання:

Завдання 1: Проаналізуйте Закон України «Про забезпечення міжнародного гуманітарного права» (якщо існує або конкретні положення у КК/КУпАП):

- які норми МГП імплементовані;
- які механізми правозастосування;
- підготуйте коротку схему відповідальності.

Завдання 2: Вивчіть статті **Женевських конвенцій 1949 р.** та Додаткових протоколів I і II щодо захисту цивільного населення:

- визначте приклади трансформації у національне право;
- які механізми контролю існують;
- складіть аналітичну таблицю.

Завдання 3: Проаналізуйте рішення МКС або міжнародних трибуналів про порушення МГП:

- які норми застосовувалися;

- які санкції або покарання;
- як рішення впливають на національне законодавство.

Задача 1: Національні суди розглядають справу про порушення МГП під час військового конфлікту.

- Які норми міжнародного права застосовуються;
- Які складнощі у застосуванні;
- Які рекомендації щодо імплементації в законодавстві.

Задача 2: Держава частково імплементувала Женевські конвенції, але немає законів про військовополонених.

- Які проблеми виникають;
- Які механізми контролю міжнародні організації можуть застосувати;
- Пропозиції щодо удосконалення імплементації.

Задача 3: В Україні створено накази про використання гуманітарної допомоги, але вони не відповідають нормам міжнародного права.

- Які порушення існують;
- Як забезпечити відповідність нормам МГП;
- Роль національних судів та міжнародних організацій.

Задача 4: Міжнародний кримінальний суд розглядає справу щодо порушення МГП у зоні конфлікту.

- Які механізми імплементації використовуються;
- Як рішення впливають на національне законодавство;
- Практичні рекомендації для держави.

Література:

Нормативна база:

1. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 року (I Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text

2. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі 1949 року (II Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text

3. Конвенція про поводження з військовополоненими 1949 року (III Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року (IV Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III) 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text

Рекомендовані джерела:

1. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Єлігулашвілі, О. Козороз, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к. ю. н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2019. URL: https://helsinki.org.ua/wpcontent/uploads/2020/04/Prev_Posibnyk_MGB_A4-4.pdf

2. Грушко М.В. Окремі аспекти захисту цивільного населення в період окупації: Автономна республіка Крим та м. Севастополь. Право і суспільство. 2020. № 5. С. 230–238. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/5_2020/37.pdf

3. Ляшко О.О. Правова політика держави щодо тимчасово окупованих територій. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 2. С. 528–532 URL: http://lsej.org.ua/2_2020/144.pdf

4. Застосування норм міжнародного гуманітарного права в національній судовій практиці : методичний посібник для проведення одноденних тренінгів / упоряд.: М. Єлігулашвілі, Д. Свиридова, О. Семенюк, Т. Фулей. Київ : УГСПЛ, 2020.

5. Зміцнення поваги до міжнародного гуманітарного права : посібник для народних депутатів України. МКЧХ, 2017. 100 с.

6. Кориневич, А.О. Застосування міжнародного гуманітарного права до збройного конфлікту на території України : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2015. 78 с.

7. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право : загальний курс. МКЧХ, 2020. 396 с. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2021/05/Nils-MelzerComprehensive-introduction-to-IHL-UKR.pdf>

8. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатівський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145 с.

9. Пилипенко В. Застосування норм міжнародного гуманітарного права до збройних конфліктів міжнародного й неміжнародного характеру контексті воєнних злочинів. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 3. С. 317–323. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/53.pdf>

10. Щоголев Д.С. Особливості імплементації норм міжнародного права щодо захисту прав військовополонених в національне кримінальне законодавство окремих європейських країн. Молодий вчений. № 11. 2018 р. С. 160–166. UR

Тема 9. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права (2 год.)

Тема присвячена правовій відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права (МГП), яка передбачає заходи міжнародного та національного рівня проти осіб та держав, які порушують правила ведення збройних конфліктів.

Необхідно з'ясувати, які форми відповідальності існують: кримінальна, цивільно-правова, дисциплінарна та політична, а також розрізнити відповідальність індивідуальну та державну.

Слід розглянути норми міжнародного права, що передбачають покарання за воєнні злочини, злочини проти людяності та порушення Женевських конвенцій.

Важливо також проаналізувати роль міжнародних трибуналів, Міжнародного кримінального суду, національних судів та механізмів виконання вироків, а також проблеми практичного застосування норм МГП у сучасних конфліктах.

При вивченні теми студентам необхідно:

- з'ясувати поняття та види відповідальності за порушення МГП;
- розглянути міжнародні та національні механізми покарання;
- проаналізувати практику МКС та інших трибуналів;
- оцінити проблеми ефективності міжнародного та національного контролю.

Питання до обговорення:

1. Поняття та види відповідальності за порушення норм МГП.
2. Індивідуальна та державна відповідальність.
3. Воєнні злочини, злочини проти людяності та злочини агресії.
4. Кримінальна, цивільна та дисциплінарна відповідальність.
5. Роль Міжнародного кримінального суду у забезпеченні відповідальності.
6. Міжнародні трибунали (Нюрнберзький, Трибунал по колишній Югославії, Руанда).

Термінологічне завдання: *відповідальність, порушення норм МГП, воєнні злочини, злочини проти людяності, індивідуальна відповідальність, державна відповідальність, кримінальна відповідальність, дисциплінарна відповідальність, цивільна відповідальність, Міжнародний кримінальний суд, міжнародні трибунали, національні суди, виконання вироків, механізми контролю, санкції.*

Контрольні запитання:

1. Що таке відповідальність за порушення норм МГП?
2. Які види відповідальності існують?
3. Чим відрізняється індивідуальна та державна відповідальність?
4. Які злочини підпадають під юрисдикцію МКС?
5. Які міжнародні трибунали розглядали порушення МГП?
6. Яка роль національних судів у переслідуванні порушників МГП?
7. Які проблеми застосування норм МГП на практиці?
8. Які санкції передбачені міжнародними судами?
9. Які механізми виконання міжнародних вироків?
10. Як співвідносяться міжнародна та національна відповідальність?
11. Які приклади воєнних злочинів відомі з практики міжнародних трибуналів?
12. Як визначаються особи, відповідальні за порушення МГП?
13. Які обмеження у застосуванні міжнародної відповідальності?

14. Як імплементація МГП впливає на національну юрисдикцію?

15. Які перспективи покращення системи міжнародної відповідальності за порушення МГП?

Практичне завдання:

Тести з вибором однієї правильної відповіді:

1. Основна мета відповідальності за порушення МГП:

- а) покарання лише військових командирів;
- б) забезпечення справедливості та запобігання порушенням;
- в) політичне покарання держав;
- г) економічна компенсація.

2. Індивідуальна відповідальність передбачає:

- а) покарання держави;
- б) покарання конкретної особи;
- в) тільки дисциплінарні заходи;
- г) санкції ООН.

3. До воєнних злочинів належать:

- а) тортури цивільного населення;
- б) грабіж цивільних об'єктів;
- в) мирні переговори;
- г) економічна блокада без насильства.

4. Які органи здійснюють міжнародне переслідування за порушення МГП?

- а) Міжнародний кримінальний суд;
- б) міжнародні трибунали;
- в) національні уряди без міжнародного контролю;
- г) політичні організації.

5. Національні суди можуть застосовувати норми МГП:

- а) лише за погодженням ООН;
- б) якщо норми імплементовані у законодавство;
- в) без ратифікації міжнародних конвенцій;
- г) лише в мирний час.

6. Проблеми застосування відповідальності:

- а) невідповідність національного законодавства нормам МГП;
- б) відсутність міжнародного контролю;
- в) надмірна кількість міжнародних судів;
- г) відсутність конфліктів.

Тести з вибором кількох правильних відповідей:

1. Форми відповідальності за порушення МГП:

- а) кримінальна;
- б) цивільна;
- в) дисциплінарна;
- г) політична.

2. Міжнародні суди та трибунали:

- а) Міжнародний кримінальний суд;
- б) Нюрнберзький трибунал;
- в) Міжнародний суд ООН;
- г) Трибунал по Югославії.

3. Порушення МГП, що підлягають відповідальності:

- а) воєнні злочини;
- б) злочини проти людяності;
- в) злочини агресії;
- г) порушення комерційних угод.

4. Механізми забезпечення відповідальності:

- а) виконання міжнародних вироків;
- б) національні закони;
- в) санкції міжнародних організацій;
- г) внутрішні корпоративні політики.

Методичне завдання:

Завдання 1: Проаналізуйте статті **Женевських конвенцій та Додаткових протоколів**, що передбачають покарання за порушення МГП:

- визначте види відповідальності;
- складіть схему покарання.

Завдання 2: Дослідіть справи МКС та міжнародних трибуналів (Нюрнберг, Югославія, Руанда):

- які норми застосовувалися;
- які вироки були винесені;
- вплив на національні системи правосуддя.

Завдання 3: Проаналізуйте практику національних судів України щодо порушення норм МГП:

- приклади кримінальних справ;
- проблеми доказової бази;
- пропозиції щодо удосконалення законодавства.

Задача 1: Військовий командир наказав обстріл цивільного кварталу.

- Які норми МГП порушено;
- Яка відповідальність;
- Які міжнародні та національні механізми застосовуються.

Задача 2: Поранених військовополонених тримають у неналежних умовах.

- Які права порушено;
- Які види відповідальності застосовні;
- Можливі вироки та санкції.

Задача 3: Міжнародний кримінальний суд розглядає справу щодо злочинів проти людяності в зоні конфлікту.

- Визначте застосовані норми;
- Поясніть індивідуальну та державну відповідальність;
- Рекомендації щодо імплементації рішень.

Література:

Нормативна база:

1. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 року (I Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text

2. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі 1949 року (II Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text

3. Конвенція про поводження з військовополоненими 1949 року (III Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text 104

4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року (IV Женевська конвенція 1949 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III) 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text

7. Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

8. Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства 1968 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_168#Text

Рекомендовані джерела:

1. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к. ю. н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2019. URL: https://helsinki.org.ua/wpcontent/uploads/2020/04/Prev_Posibnyk_MGB_A4-4.pdf

2. Грушко М.В. Окремі аспекти захисту цивільного населення в період окупації: Автономна республіка Крим та м. Севастополь. Право і суспільство. 2020. № 5. С. 230–238. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/5_2020/37.pdf

3. Грушко М.В. Становлення та специфіка міжнародноправового режиму військовополонених : монографія. Одеса : Фенікс, 2016. 284 с.

4. Коваль Д.О., Авраменко Р.А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі / Д.О. Коваль, Р.А. Авраменко. Київ : ГО Truth Hounds; Одеса : Фенікс, 2019. 36 с. URL: <https://truth-hounds.org/wpcontent/uploads/2019/12/%D0%92%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D1%96-%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8-TruthHounds.pdf>

5. Кориневич, А.О. Застосування міжнародного гуманітарного права до збройного конфлікту на території України : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2015. 78 с.

6. Лисик В.М. Правовий статус Міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародному праві : монографія. Одеса : Фенікс, 2012. 208 с.

7. Мельцер Н. Міжнародне гуманітарне право : загальний курс. МКЧХ, 2020. 396 с. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2021/05/Nils-MelzerComprehensive-introduction-to-IHL-UKR.pdf>

8. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. 145 с.

9. Пилипенко В. Застосування норм міжнародного гуманітарного права до збройних конфліктів міжнародного й неміжнародного характеру контексті воєнних злочинів. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 3 С. 317–323. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/53.pdf>

10. Сірант М. Міжнародний кримінальний суд як головний орган з протидії агресії. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2018. № 889. С. 192–197. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2019/mar/15679/31.pdf>

11. Kolb H., Teteriatnyk, M. Hrushko, O. Chepik-Trehubenko, O.Kotliar Peculiarities of Realization of the International Mechanism for the Protection of the Rights of Victims of Armed Conflict in the East of Ukraine. Cuestiones Políticas. 2021. Vol. 39. No. 71. С. 335–349 URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/37423>